

สาเหตุทางการเมือง

สภาพทางการเมือง

ในระบอบเสรีประชาธิปไตยโดยทั่วไปนั้น สภาพการณ์ที่จะเอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบดังกล่าวให้มีขึ้นและมั่นคงอยู่ได้ก็โดยการที่มีปัจจัยเสริมสร้างบรรยากาศทางการเมืองซึ่งได้แก่ การที่มีสถาบันทางการเมืองที่คอยถ่วงดุลซึ่งกันและกัน เช่น การมีระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งและมีระเบียบวินัย การมีกลุ่มหลากหลาย ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่คอยตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

แต่สภาพทางการเมืองในประเทศไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าอำนาจทางการเมืองตกอยู่กับชนชั้นข้าราชการ เกือบตลอดนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ประเทศไทยนั้นระบบการเมืองมีลักษณะเป็นระบบการเมืองแบบข้าราชการ หรือระบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity)¹ ฉะนั้นระบบการเมืองไทยที่ผ่านมา จึงเป็นเรื่องของการก้าวเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางราชการมาก่อน ซึ่งตำแหน่งหน้าที่ราชการนี้รวมทั้งตำแหน่งหน้าที่ราชการทางทหารและพลเรือน หรืออาจกล่าวตามที่ Ferrel Heady วิเคราะห์สภาพการเมืองไทยว่าเป็นระบบกลุ่มผู้นำทางราชการฝ่ายพลเรือนและทหาร (Bureaucratic elite system civil and military)²

¹Fred W. Riggs, Thailand, the Modernization of a Bureaucratic polity, p. 312

²Ferrel Heady, Public Administration A Comparative Perspective, (Englewood Cliffs, N,Y, Prentice-Hall, 1966),pp.73-97.

แม่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โครงสร้างของสภาพทางการเมืองไทยก็ยังเหมือนเดิมอยู่ บรรดาผู้ที่กุมอำนาจการปกครองถึง เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลและพลังมากที่สุดของสังคมไทย ซึ่งกลุ่มนั้นก็คือกลุ่มข้าราชการ แม่ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 จะมีกลุ่มต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน เช่น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือ ศูนย์กลางนักเรียนอาสาวิชาแห่งประเทศไทย สหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพพวงชน ศูนย์กรรมกรไทย และอื่น ๆ อีกมากมายก็ตาม แต่กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีลักษณะเฉพาะคราวไม่ถาวรต่อเนื่อง ที่มีความเข้มแข็งและเป็นพลังต่อรองทางการเมืองอย่างแท้จริง แม้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีพลังและสามารถเป็นแกนนำให้กับกลุ่มอื่น ๆ ก็ยังไม่มีความชัดเจนโครงสร้างการดำเนินงานที่แน่นอน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานเรื่อย ๆ และมีการปรับปรุงผู้บริหารศูนย์อยู่บ่อยครั้ง²

จากสภาพทางการเมืองที่กลุ่มข้าราชการ เป็นกลุ่มพลังและมีอิทธิพลมากในสังคมนี้ ทำให้ระบบราชการกลายเป็นสิ่งที่ขัดขวางการพัฒนาทางการเมือง ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการและข้าราชการระดับสูงร่วมกันทำหน้าที่ทางการเมือง และดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำพร้อม ๆ กันไป และในสภาพการเมืองแบบนี้ การเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนมีขอบเขตจำกัดมาก สถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ก็ไม่มีความเข้มแข็ง เช่น ระบบพรรคการเมือง ก็ขาดพรรคการเมืองที่ใหญ่พอจะวางนโยบายโครงการให้มีการเปลี่ยนแปลงการ

¹ พงศ์เพ็ญ ศฤงคารักษ์, "อนาคตของประชาธิปไตยในเมืองไทย" กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2517, หน้า 1 (ฉัดสำเนา)

² ประชาธิปไตย (21 สิงหาคม 2517): 5
 ประชาธิปไตย (26 กรกฎาคม 2517): 3
 ประชาธิปไตย (25 มิถุนายน 2518): 4
 ประชาธิปไตย (27 มิถุนายน 2518): 2

ปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ โดยพวกข้าราชการมักจะเข้ามาทำหน้าที่แทนทั้งหมด เช่น คำร่งตำแหน่งทางการเมืองก็เข้าไปในรูปการเข้าไปเป็น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดทางการเมือง การเข้าไปเป็นสมาชิกวุฒิสภา และการดำรงตำแหน่งอื่น ๆ ทางการเมือง อาทิ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ซึ่งจะเห็นได้ในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 1 และสมัยที่ 2 และแม้ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กลุ่มข้าราชการก็ยังคงเป็นกลุ่มที่มีพลังและอิทธิพลสูงอยู่ และหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 มกราคม 2518 จะมีรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งก็เป็นรัฐบาลที่มีอำนาจแต่เฉพาะในทางนิติบัญญัติ (อำนาจนิติบัญญัติเป็นอำนาจที่มีตามตัวบทกฎหมาย เป็นอำนาจที่โดยมากตามรัฐธรรมนูญ) โดยขาดอำนาจทางตุลาการ (อำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งบางทีกฎหมายก็รับรอง บางทีก็ไม่รับรองกฎหมายรับรอง แต่เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่เราารวมกันเป็นสังคม) อย่างแท้จริง

นอกจากนั้น สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา ระบบการเลือกตั้ง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ยังไม่สามารถเป็นกลไกทางการเมืองที่จะเป็นที่ฐานสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะยังมีสภาพที่อ่อนแอและยังไม่เข้มแข็ง เพียงพอทำให้รัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนขาดเสถียรภาพและอำนาจอย่างแท้จริงในการบริหารและปกครองประเทศ¹

จากที่กล่าวมานี้ กระบวนการทางการเมืองก็ยังคงดำเนินอยู่ แต่ในระดับเบื้องต้น ประชาชนขาดโอกาสที่จะมีบทบาทเข้าร่วมทางการเมือง รัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งก็ไม่มีอำนาจอย่างแท้จริงในการปกครองประเทศ อำนาจที่แท้จริงนั้นก็ยังคงอยู่กับระบบบริหาร โดยเฉพาะอยู่ที่คณะทหาร ซึ่งตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะคงอยู่ภายใต้

¹ พงศ์เพ็ญ ศกุนตากัย, อนาคตของประชาธิปไตยในเมืองไทย, หน้า 1-19

การควบคุมของผู้แทนปวงชน แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้แทนปวงชนสามารถควบคุมคณะกรรมการไว้ได้ สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจที่แท้จริงของคณะกรรมการได้แก่ การที่นักการเมือง ที่มาจากการเลือกตั้งและเป็นพลเรือนมักไม่กล้าเข้าไปควบคุมกระทรวงกลาโหม¹ จะเห็นได้จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 1 ได้แก่ พล.อ.อ. ทวี จุฑะธทรัพย์ รัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 2 ได้แก่ พล.อ.กรวย สุทธานันท์ รัฐบาล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช (พ.ศ. 2518) ได้แก่ พล.อ. ทวีธ เส็นิงส์ ๓ อมุธยา รัฐบาล ม.ร.ว. ถิกฤทธิ ปราโมช ได้แก่ พล.ต.ประมาท อภิเรกสาร รัฐบาล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช สมัยที่ 1 พ.ศ. 2519 ได้แก่ พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา และ พล.อ. ทวีธ เส็นิงส์ ๓ อมุธยา รัฐบาล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช สมัยที่ 2 พ.ศ. 2519 ได้แก่ พล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ ในส่วนสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็ไม่สามารถที่จะเอื้ออำนวยให้การปกครองดังกล่าวสามารถคงอยู่และพัฒนาต่อไปได้ ดังที่ศาสตราจารย์ Riggs ให้ความเห็นว่าการขยายตัวของระบบบริหารหรือระบบราชการในอัตราส่วนที่รวดเร็วและกว้างขวางกว่าสถาบันอื่น ๆ ในสังคมมีผลต่อการพัฒนาทางการเมือง ในทางกลับกัน ศาสตราจารย์ Riggs เสนอว่าในสังคมที่ระบบราชการไม่แข็งแกร่งแล้ว สถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีโอกาสที่จะพัฒนาได้ช้ากว่าการที่ระบบราชการมีความแข็งแกร่ง และมีวิวัฒนาการอันต่อเนื่องยาวนาน²

ในประเทศไทยนั้น การที่ระบบราชการมีความแข็งแกร่ง และมีอัตราส่วนในการขยายตัวที่รวดเร็วกว้างขวางกว่าสถาบันอื่นในสังคมนี้เอง ทำให้ระบบราชการเป็นสถาบันเดียวที่มีความเข้มแข็ง และยากที่สถาบันทางการเมืองอื่น ๆ จะพัฒนาขึ้นมาทัดเทียมได้ ซึ่งย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางการเมืองและไม่เอื้อต่อการปกครองใน

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมืองกับการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 164

² Fred W. Riggs, Thailand, the Modernization of a Bureaucratic Polity, p. 126

ระบอบประชาธิปไตย แม้ในสภาพการณ์ทางการเมือง หลัง 14 ตุลาคม 2516 สถาบัน
 ราชการก็ยังคงครอบงำและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย และเป็น
 สาเหตุที่นำมาซึ่งความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยในไทย หลัง 14 ตุลาคม 2516
 ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวเราพอจะวิเคราะห์ถึงสาเหตุใหญ่ ๆ ที่นำมาซึ่งความล้มเหลวของ
 ระบอบประชาธิปไตยในทางการเมืองคือ

1. การขาดพลังสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยพลังทางการเมือง
 เมืองเก่า คือระบบราชการยังคงครอบงำสังคมไทยอยู่ และไม่ยอมที่จะสูญเสียอำนาจ
 โดยเฉพาะทหารยังเป็นสถาบันที่เชื่อถือของประชาชนอยู่ ทำให้สถาบันทางการเมืองอื่น ๆ
 อ่อนแอและไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะเป็นรากฐานการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย
 เช่น พรรคการเมืองที่ยังมีความอ่อนแอ ไม่มีระเบียบวินัย การขาดคิมหาชน
 ซึ่งทำให้รัฐสภาอ่อนแอ

2. รัฐบาลพลเรือน ไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง ยังเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอ และขาด
 เสถียรภาพทางการเมือง รวมทั้งความอ่อนแอของรัฐบาลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

3. พลังนักศึกษาหลัง 14 ตุลาคม 2516 ได้สร้างภาพพจน์เป็นชาย เช่น มี
 การใช้กฎหมายบ่อยครั้ง ทำให้สังคมเกิดความกลัวชาย เท่ากับพลังนักศึกษาไปเสริมพลัง
 เก่าให้เข้มแข็งขึ้นไปอีก

4. การเคลื่อนไหวประท้วงและการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ประจำ

5. สาเหตุอื่น ๆ ทางการเมือง

1. การขาดพลังสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยพลังทางการเมืองเก่า
 คือระบบราชการยังคงครอบงำสังคมไทยอยู่ และไม่ยอมที่จะสูญเสียอำนาจ โดยเฉพาะ
 ทหารยังเป็นสถาบันที่เชื่อถือของประชาชนอยู่ ทำให้สถาบันทางการเมืองอื่น ๆ อ่อนแอ
 และไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะเป็นรากฐานของการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

สภาทนายเมืองของไทยในช่วงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา จนกระทั่งเกิดรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยคณะปฏิรูปซึ่งนำโดย พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ นั้น หากจะดูอย่างผิวเผินแล้วก็อาจมองได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เป็นประชาธิปไตยกันอย่างแท้จริงแล้ว และที่หวังกันว่าในช่วงเวลาต่อไปของการเมืองไทยก็คงจะมีการปกครองในระบบประชาธิปไตยตลอดไป ซึ่งถ้าหากจะมองอย่างผิวเผินแล้วก็จะดูจะเป็นอย่างที่เราคาดคิดกันโดยทั่วไป แต่หากจะมองให้ลึกกลงไปถึงจะพบว่า โดยแท้ที่จริงแล้วในสาระสำคัญแห่งการเมืองไทยแล้ว มิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด อำนาจหรือพลังทางการเมืองเก่า ซึ่งได้แก่ระบบราชการนั้น ก็ยังคงครอบงำสังคมไทย โดยเฉพาะทหารยังเป็นสถาบันที่เชื่อถือของประชาชนอยู่ และไม่ยอมที่จะสูญเสียอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้กลุ่มผู้นำในระบบราชการไทยเองก็หาได้มีสปิริตแห่งประชาธิปไตยในการที่จะปล่อยให้อำนาจทางการเมืองอยู่กับประชาชน โดยให้รัฐบาลพลเรือนที่มาจากกาเลือกตั้งของประชาชนมีอำนาจอย่างแท้จริงทั้งทางนิติบัญญัติ และพฤตินัย ในการบริหารปกครองประเทศแต่อย่างใด ไม่ กลุ่มพลังเก่ายังคงต้องการรักษาอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองอยู่ พยายามที่จะหาทางช่วงชิงอำนาจทางการเมืองกลับคืนมาอยู่เสมอ และก็ประสบผลสำเร็จเมื่อได้กระทำการรัฐประหารยึดอำนาจสำเร็จในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยอาศัยเหตุการณ์ที่เกิดการจลาจลล้มล้างอำนาจในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเช้ามีกวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งได้เกิดการปะทะกันขึ้นระหว่าง นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนที่ประท้วงการกลับมาของจอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ และได้จำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กับกลุ่มกบฏที่อยู่ที่ภายนอกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนกระทั่งบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก และกองกำลังตำรวจได้เข้าทำการระงับเหตุการณ์ของการปะทะดังกล่าว คณะปฏิรูปจึงได้กระทำการรัฐประหารยึดอำนาจ โดยชี้แจงถึงสาเหตุการกระทำรัฐประหาร

ตามแถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินว่า "ขณะนี้ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศ ตั้งแต่เวลา 18.00 นาฬิกา

วันที่ 6 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2519 เป็นต้นไป และสถานการณ์ทั้งหลายตกอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินโดยทั่วไปแล้ว

บัดนี้คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ประจักษ์ถึงภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปกล่าวคือได้มีกลุ่มบุคคลซึ่งประกอบด้วย นิสิต นักศึกษามารวมกลุ่มไว้กระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอันเป็นการเหยียดหยามจิตใจของคนไทยทั้งชาติ โดยเจตจำนงทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการของคอมมิวนิสต์ที่จะเข้ายึดครองประเทศไทย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าจับกุมก็ได้อาศัยอาวุธร้ายแรงที่ใช้ในราชการสงคราม โดยร่วมมือกับบุคคลกรร้ายคอมมิวนิสต์ชาวเวียดนาม ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย ประชาชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก สถานการณ์โดยทั่วไปก็เริ่มเลวลงเป็นลำดับ จนเกิดความระส่ำระสายขึ้นโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อปรากฏแจ้งชัดว่ารัฐมนตรียางนาย และนักการเมืองบางกลุ่ม ตลอดจนสื่อสารมวลชนหลายแห่งมีส่วนสนับสนุนอยู่อย่างแข็งขัน และออกนอกหน้า เหตุการณ์เลวร้ายดังกล่าวมานี้ ย่อมจะทำให้รัฐบาลไม่สามารถรักษาสถานการณ์บ้านเมืองตามวิถีทางรัฐธรรมนูญไว้ได้ หากปล่อยไว้เช่นนี้ก็นับวันที่ประเทศชาติและประชาชนจะต้องประสบกับความวิบัติยิ่งขึ้นเป็นลำดับจนยากที่จะแก้ไขคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินจึงมีความจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจการปกครอง เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้โดยเฉียบขาดและฉับพลัน ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชาติ และมีให้ประเทศไทยคงตกไปเป็นเหยื่อของจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์

อนึ่ง ถึงแม้ว่าในขณะนี้จะมีรัฐสภาอยู่ แต่ก็เป็นที่แจ้งประจักษ์แก่ประชาชนแล้วว่า นักการเมืองที่อยู่ในพรรคเดียวกันก็แตกแยกกัน ไม่มีคืออุดมคติของพรรค และไม่ได้ปฏิบัติตามอาณัติที่ประชาชนได้มอบไว้ให้ซึ่งเป็นการพินาศที่ระบอบประชาธิปไตยจะดำเนินไปคามวิถีทางรัฐธรรมนูญได้

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เสด็จทูลพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะอย่างสูง ผู้ใดจะละเมิดมิได้ การยึดอำนาจครั้งนี้เพื่อรักษาสถาบันที่มีพระมหากษัตริย์

เป็นประมุขแห่งรัฐ ให้ดำรงอยู่ตลอดไป องค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์
ได้รับการอารักขาจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินอย่างปลอดภัยแล้วทุกประการ

คณะปฏิรูป การปกครองแผ่นดินจะไม่เปลี่ยนแปลงสถาบันใด ๆ เกินกว่าความ
จำเป็น เพื่อความปลอดภัยของประเทศชาติ ชนชาวกว้างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะ
ทูตานุทูต กงสุล สถานทูต สถานกงสุล และองค์การระหว่างประเทศ คณะปฏิรูปการ
ปกครองแผ่นดินได้ให้ความคุ้มครองอย่าง เข้มแข็ง

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินขอยืนยันจะยึดมั่นในความปรารถนาร่วมกันของ
ปวงชนชาวไทย ในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งระบอบการปกครองประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข จึงจะบากบั่นจนสุดความสามารถที่จะให้ระบอบการปกครองดังกล่าวมีขึ้นด้วย
รากฐานอันมั่นคง เป็นขั้นเป็นตอนให้จงได้ และจะดำเนินการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
ให้ไปสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อันเพราะสมแก่
สถานการณ์ในปัจจุบันเพื่อบรรลุผลสำเร็จในที่สุด" 1

จากการที่ระบบราชการยังคงกรอมงำการ เมืองไทยอยู่ นี้ ทำให้สถาบันทาง
การเมืองอื่น ๆ อ่อนแอ และไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะเป็นรากฐานการพัฒนาทางการเมือง
เมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ ทำให้ขาดพลังที่จะสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย
พลั้งประชาธิปไตยที่มีอยู่เช่น พรรคการเมืองก็ยังคงมีความอ่อนแอ ไม่มีระเบียบ
วินัยที่จะเป็นพลังที่มีความเข้มแข็งในการสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย

ในช่วงหลังวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้นแม้ว่าจะ เป็นขงที่การเมืองไทย
ได้มีรัฐบาลที่เข้ามาบริหารปกครองประเทศ เป็นรัฐบาลพลเรือนทั้งนั้นก็ตาม แต่รัฐบาลที่

1 "แถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน," ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 93 (6 ตุลาคม 2519):

เข้ามาบริหารงานปกครองประเทศในช่วงนี้ก็ยังไม่มีพลังทางการเมืองที่เข้มแข็งพอเพียงที่จะสนับสนุนให้รัฐบาลมีเสถียรภาพอย่างแท้จริง รวมทั้งการขาดมตินหาชนในประเทศที่จะรวมกันสนับสนุนรัฐบาลให้มีฐานกำลังอันเข้มแข็งที่จะครองกับพลังทางการเมืองเดิม คือ กลุ่มข้าราชการชั้นผู้นำของไทย ที่มีอิทธิพลครอบงำทางการเมืองไทยมาตลอดเป็นระยะเวลาอันยาวนานที่ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด การขาดมตินหาชนได้แสดงออกโดยการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าไปเป็นผู้แทนของปวงชนในรัฐสภานั้นยังไม่เป็นกลุ่มก้อน สมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับเลือกเข้าไปในรัฐสภานั้น ก็ยังคงมาจากหลายพรรคการเมือง เป็นผลทำให้ไม่มีพรรคการเมืองใดที่มีเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาดในรัฐสภาที่จะสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่มีความเข้มแข็งและมีเสถียรภาพเพียงพอในการบริหารงานประเทศได้ รัฐบาลที่เข้ามาบริหารงานปกครองประเทศ ภายหลังจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 นั้นก็ได้กลายเป็นรัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยเป็นรัฐบาลที่มาจากผู้แทนพรรคการเมืองต่าง ๆ คือ ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. เสณี๊ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2518 นั้น มีพรรคการเมืองที่ประกอบด้วยจัดตั้งรัฐบาลจำนวน 2 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเกษตรสังคม¹ สมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2519 นั้น มีพรรคการเมืองที่ประกอบด้วยจัดตั้งรัฐบาลจำนวน 8 พรรค คือ พรรคกิจสังคม พรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย พรรคสังคมชาตินิยม พรรคสันติชน พรรคประชากรธรรม พรรคไท และพรรคพลังประชาชน² สมัยรัฐบาล ม.ร.ว. เสณี๊ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ช่วง

¹ สยามจดหมายเหตุฉบับที่กษาฬารและเหตุการณ์ พ.ศ. 2516 - 2518 กรุงเทพฯ: บริษัทสยามบรรณ จำกัด, 2520 หน้า 55

² ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, คึกฤทธิ์ ปราโมช, เป็นนายกา ชีวิตและงาน, สดะ ดิชีวิตกุล แห่งสยามรัฐ รวบรวมและเรียบเรียง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์ 2521 หน้า 124 - 125

วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2519 นั้นมีพรรคการเมือง
ที่ประกอบกันจัดตั้งรัฐบาลจำนวน 4 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย
พรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมนิยม¹ สมัยรัฐบาล ม.ร.ว. เสถียร ปราโมธ
เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519
นั้น มีพรรคการเมืองที่ประกอบกันจัดตั้งรัฐบาลจำนวน 4 พรรค คือพรรคประชาธิปัตย์
พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมนิยม²

ในฝ่ายนิติบัญญัติ รัฐสภาเองก็มีความอ่อนแอเพราะผลการเลือกตั้งทั้ง 2 ครั้ง
คือ การเลือกตั้งในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 และวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519
นั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็มาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวนมาก โดยไม่มีพรรค
การเมืองใดที่จะมีเสียงข้างมากเด็ดขาด ทำให้เสียงของผู้แทนราษฎรไม่เป็นกลุ่มก้อน
มีการแตกแยกกัน รัฐสภาจึงไม่สามารถเป็นสถาบันเข้มแข็งที่จะแสดงมิตินำหน้าในปัญหา
ต่าง ๆ ของประเทศได้ โดยจะเห็นได้จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518
นั้น มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 269 คน ซึ่งมาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 22
พรรคคือ พรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 72 คน พรรคธรรมสังคม จำนวน 45 คน
พรรคชาติไทย จำนวน 28 คน พรรคเกษตรสังคมจำนวน 19 คน พรรคกิจสังคม
จำนวน 18 คน พรรคสังคมนิยม จำนวน 16 คน พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย
จำนวน 15 คน พรรคพลังใหม่ จำนวน 12 คน พรรคแนวร่วมสังคมนิยม จำนวน 10
คน พรรคสันติชน จำนวน 8 คน พรรคประชากรธรรม จำนวน 6 คน พรรคไท จำนวน
4 คน พรรคฟื้นฟูชาติไทย จำนวน 3 คน พรรคอหิปัตย์ จำนวน 2 คน พรรคพลังประชาชน
จำนวน 2 คน พรรคแผ่นดินไทย จำนวน 2 คน พรรคประชาธิปไตย จำนวน 2 คน

¹ สยามจกหมายเหตุ 1 (เมษายน 2519): 373

² สยามจกหมายเหตุ 1 (กันยายน - ตุลาคม 2519): 949

พรรคเสรีชน จำนวน 1 คน พรรคพัฒนาจังหวัด จำนวน 1 คน พรรคเสรีธรรม
 จำนวน 1 คน พรรคเกษตรกร จำนวน 1 คน พรรคแรงงาน จำนวน 1 คน¹
 ในการเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 นั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน
 279 คน ซึ่งมาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 19 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์
 จำนวน 114 คน พรรคชาติไทย จำนวน 56 คน พรรคกิจสังคม จำนวน 45 คน
 พรรคธรรมสังคม จำนวน 28 คน พรรคเกษตรสังคม จำนวน 9 คน พรรคสังคมชาติ
 นิยม จำนวน 8 คน พรรคพลังใหม่ จำนวน 3 คน พรรคพลังประชาชน จำนวน 3 คน
 พรรคพัฒนาจังหวัด จำนวน 2 คน พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย จำนวน 2 คน
 พรรคแนวร่วมสังคมนิยม จำนวน 1 คน พรรคแนวร่วมประชาธิปไตย จำนวน 1 คน
 พรรคไทสังคม จำนวน 1 คน พรรคธรรมชาติไทย จำนวน 1 คน พรรคประชาธิปไตย
 จำนวน 1 คน พรรคพิทักษ์ไทย จำนวน 1 คน พรรคแรงงาน จำนวน 1 คน พรรค
 สังคมนักก้าวหน้า จำนวน 1 คน พรรคสยามใหม่ จำนวน 1 คน²

จากการขาดพลังสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่เป็นกลุ่มก้อนและ
 เข้มแข็งนี้ ทำให้หลังทางการเมืองเก่าคือระบบราชการ ยังคงมีอิทธิพลครอบงำสังคมไทย
 อยู่ แม้ในช่วงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองใหม่ ๆ หลังวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.
 2516 นั้น จะเกิดการตื่นตัวของประชาชน ซึ่งเกิดจากความสำนึกในการขับไล่วิธีการ
 ของจอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นรัฐบาลข้าราชการที่บริหารงานปกครองประเทศอยู่ใน
 ขณะนั้น ทำให้อิทธิพลระบอบราชการลดลงชั่วคราว และเกิดกลุ่มพลังทางการเมืองต่าง ๆ
 ขึ้นมากมาย โดยเฉพาะศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ

¹กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎร 26 มกราคม 2518 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2518)
 หน้า 589

²กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎร 4 เมษายน 2519 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2519) หน้า 132

มากในขณะนั้นก็ตาม แต่อิทธิพลของระบบราชการที่ลดลงนั้นก็เพียงชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น และเมื่อสามารถปรับตัวเองได้แล้ว ระบบราชการก็เริ่มเข้ามามีอิทธิพลเหมือนเดิม กลุ่มผู้นำของข้าราชการชั้นสูงก็เริ่มที่จะเข้ามาช่วงชิงอำนาจทางการเมืองกลับคืนมาอีก ซึ่งจะเห็นได้จากหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ใหม่ๆ นั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบภายในประเทศต่างละทิ้งงานในหน้าที่กันเป็นส่วนใหญ่ ในกรุงเทพฯ นั้นได้เกิดเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของรัฐไม่กล้าเปิดเผยตัวเอง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรได้หายไปจากท้องถนนหมด ทำให้ลูกเสือจากโรงเรียนต่าง ๆ ต้องเข้ามาทำหน้าที่แทน ทหาร ตำรวจ เวลาจะออกมาภายนอกสถานที่ราชการก็ไม่กล้าแต่งเครื่องแบบ ทหาร ตำรวจ ภาพพจน์ข้าราชการช่วงนั้นเป็นไปในทางลบในสายตาของประชาชน¹ แต่หลังจากนั้นไม่นานก็สามารถปรับตัวเองแล้วก็ได้เริ่มบทบาทเข้ามามีอิทธิพลเหมือนเดิม จะเห็นได้จากการเกิดขบวนการปฏิวัติรัฐประหาร ได้เริ่มขึ้นอีกหลังจากเกิดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ไม่นานและการเกิดกลุ่มพลังต่าง ๆ ประกาศต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหารโดยทั่วไป

หลักฐานอีกประการหนึ่งที่แสดงถึงการที่กลุ่มผู้นำในระบบราชการไทย ที่ไม่ยอมสูญเสียอำนาจทางการเมือง และต้องการช่วงชิงอำนาจกลับคืนมาสู่ระบบราชการดั้งเดิม อีก คือการพยายามวางแผนเพื่อการเตรียมปฏิวัติรัฐประหาร ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนตลอดเวลา ดังคำปาฐกถาของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ช่วงวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2519 เรื่องชีวิตการเป็นนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช บรรยายที่หอประชุมใหญ่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันศุกร์ที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 ความตอนหนึ่งว่า "สถานการณ์ความรุนแรงตามถนนหนทางก็มีอยู่ตลอดเวลา การเดินขบวน การต่อสู้กันอะไรต่ออะไร ก็พยายามผ่อนคลายทางฝ่ายทหาร ก็มีอะไรก็ถกกันขึ้นมา ซึ่งก็มีข่าวว่าจะมี

¹ ประชาธิปไตย (16 ตุลาคม 2516): 3

การปฏิบัติ ปฏิรูป ปฏิสังขรณ์กันอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน กระทบอยู่กลางก็ได้ พยายามทำทุกทางที่จะไม่ให้ระบอบประชาธิปไตยต้องพังลงด้วยการปฏิวัติของทหาร ทำทุกทางด้วยการชี้แจงด้วยการใช้เหตุผล จนถึงใช้เดทีไรกดทั้งหมด ก่อนไปประชุมอาเซียนที่เกาะบาหลี กลับมาถึงสิงคโปร์ก็มีรายงานว่าทหาร เขาร่วมพร้อมหมดแล้ว กระทบกันนอนหลับเสียบก็หนึ่ง รุ่งขึ้นเครื่องบินมาเมืองไทย ถึงสนามบิน มาถึงหนังสือพิมพ์ก็กรูกรียว เข้ามาดามว่ารัฐหรือเปล่าวาทหาร เขาร่วมพร้อม กระทบบอกว่ารัฐ เขาถามว่ารู้อย่างไร กระทบก็บอกว่าตีผมเป็นถนนตัวเอง ก็กระทบเป็นนายกนี้ (ฮา) นายกไม่สั่งใครจะ เขาร่วมพร้อมได้มีอย่างหรือนายกฯ ไม่อยู่ในบ้านในเมือง เขาก็ต้อง เขาร่วมพร้อมรักษาเหตุการณ์ ความจริงก็ไม่รู้ออกครับ (ฮา) มันก็เลยเซ็งกันไป ก็ไม่มีอะไร และก็ยังมียี่สิบมากหมายหลายเรื่องหลายกระบวนการ มีฝ่ายหนึ่งที่ถูกความไม่สงบต่าง ๆ ชุกตกรง ๆ เอะก็เรียกร้องชุมนุมอะไรสารพัดในสถานะที่ผมเป็นนายกฯ ที่ถูกต้องตามกฎหมาย กระทบก็ได้แต่พยายามป้องกันฝ่ายดีอาวุธ ไม่ให้ปฏิวัติหรือ เขามาทำลายระบอบประชาธิปไตยทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งก็ได้คอยพยายามที่จะผูกใจเหตุโซ่ตรวนเพื่อระงับฝูงชนอีกกลุ่มหนึ่งไม่ให้เอาความรุนแรงกลางถนนเข้ามาเป็นปรัชญาทางการเมือง อันนี้สำคัญมาก ทำอย่างนี้ตลอดมา"¹

หลักฐานอีกประการหนึ่งจะเห็นได้จากคำปราศรัยของ ม.ร.ว. เสียม ปราโมช นายกรัฐมนตรี ช่วงวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2522 ณ ห้องสนามหลวงว่า "เมืองเรานั้นอยู่ในระหว่างที่วุ่นวายกันยังไม่ค่อยเข้าใจว่าจะอะไร เป็นอะไร แต่ผมรู้สึกยินดีที่ทหารทุกวันนี้รู้จักประชาธิปไตยดีขึ้นมาก ทำไมผมพูดเช่นนั้น ที่ผมพูดเช่นนั้น ผมรู้สึก เพราะผมไปมีโอกาสเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอยู่ชั่วขณะหนึ่งแล้วได้ใกล้ชิดกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่เป็นอันมาก จะเอามาเล่าให้ฟัง ใจที่ผมเคยผ่านมา แล้วประชาธิปไตย เราได้วางนโยบายว่า เราไม่ได้เป็นศัตรูกับทหารมาแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว จึงได้เริ่มคบกับ

¹ม.ร.ว. ถิกฤทธิ ปราโมช, ถิกฤทธิ ปราโมช เป็นนายกฯ ชีวิตและงาน,

คุณกฤษณ์ สีวะรา มีการติดต่อกัน พูดคุยกัน ไร่เราสู้เราก็บอกว่า เราต้องการประชาธิปไตย เราต้องการไม่ให้ทหารเอาปืนมาจี้จี้ขู่ให้ตกทน มีความอดทนบ้าง อะไรต่าง ๆ เพื่อที่จะเป็นประชาธิปไตย ทหารถือปืนก็เพื่อป้องกันประเทศของบ้านเมือง ไม่ใช่มาจี้จี้กันเอง แต่ถ้ามันเหลืออด เหลือทนบ้างกลัวจะเป็นคอมมิวนิสต์ ก็อีกเรื่องหนึ่งนั้นเป็นเรื่องความกึกกวมเห็นของเขา

ที่นี่เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เมื่อผมเข้าไปที่แรกก็ใคร่รู้จักกับพวกนายทหารชั้นผู้ใหญ่ได้ ความสมควร สิ่งแรกที่ผมรู้สึกประหลาดใจก็พูดถึงจะมีปฏิวัตินะ ผมสงสัยมาตั้งแต่เป็นรัฐบาล เมื่อเป็นรัฐบาลนายทหารชั้นผู้ใหญ่เข้ามาบอกผม เขามองว่า ท่านครับ มันมีกลุ่มหนึ่งนะ มาชวนพวกทหารปฏิวัติ 2 - 3 ครั้งแล้ว พวกผมไม่เอาด้วย ผมก็สนใจ บอกว่าเออดี แต่ก็ไม่ค่อยแน่ใจเหมือนกันอะไรเป็นอะไร ฟังหูไว้หูนี้ เขามองให้รู้ มันมีกลุ่มหนึ่ง แต่เขาไม่เล่นด้วย ถึงแค้นมากก็มีเหตุการณ์ กุกกิก ๆ เกิดขึ้น และก็มีการส่งคนจะมายึดอะไรที่บ้านผม ผมก็ทำใจเย็นสู้เสีย มันก็รอดไปได้ แต่ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้น เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั้นมันเรื่องประหลาด"¹

และจากหลักฐานคำปราศรัยของ นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ช่วงวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เกี่ยวกับเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2522 ณ ห้องสนามหลวง ความว่า "เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดหมาย หรือเป็นแผนการซึ่งอำนาจที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า..... ผมไม่มีหลักฐานอะไรที่เป็นตัวเป็นตนมายืนยันกับท่านที่ไปกว่าเอกสาร แต่ก่อนที่ผมจะอ่านเอกสารชิ้นนั้น ซึ่งจะพิสูจน์ให้ท่านเห็นว่า การปฏิวัติในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั้น ใค้มีการเตรียมตัวกันมาหรือเป็นอุบัติเหตุดังที่

¹ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, นายชวน หลีกภัย, คำปราศรัยของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และ นายชวน หลีกภัย เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2522 ณ ห้องสนามหลวง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2522), หน้า 8 - 10

กลุ่มปฏิรูปได้อ้างขึ้น ผมจำเป็นจะต้องเริ่มต้นเรียนพี่น้องทั้งหลายว่าในฐานะพรรคการเมือง
ที่มีหน้าที่รับผิดชอบและปกครองประเทศอยู่ในวันที่ 6 ตุลาคม นั้น พรรคประชาธิปไตยไม่มี
ทางที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นในวันนั้นได้ แต่สิ่งที่เราจะต้องชี้แจงว่า ความรับผิดชอบ
ของเรานั้นมีเพียงใด และเราอยู่ในฐานะที่จะป้องกันได้หรือไม่ นี่คือประเด็นสำคัญที่เรา
จะต้องกราบเรียนพี่น้องทั้งหลาย

ผมคิดว่าในช่วงที่พรรคประชาธิปไตยเป็นรัฐบาลอยู่นั้น เรายังไม่เคยได้ยินคำว่า
"สภาพปฏิรูป" เรายังไม่เคยได้ยินคำว่า "ปฏิรูป" ในลักษณะของผู้ที่จะมาปกครองประเทศ
แต่ความจริงญาติพี่น้องทั้งหลาย ได้ไปรบกวนกลับไปทบทวนเหตุการณ์ในวันนั้นโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งถ้าใครก็ตามอ่านหนังสือพิมพ์ก่อนวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ท่านจะประจักษ์ความ
จริงว่าได้มีการพูดถึงคำว่าปฏิรูปกันมาแล้ว ได้มีการคาดหมายบุคคลที่อยู่ในศาลฎีกาค้วย

ผมคิดว่าเรื่องแรกที่ผมจะนำหลักฐานมาอ่านให้ท่านทั้งนั้นมิใช่หลักฐานที่บิดเบือน
ความลับ แต่เป็นเอกสารชิ้นหนึ่งที่อยู่ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับวันที่ 3 ตุลาคม 2519

พี่น้องอย่าลืมนะครับ 3 ตุลาคม 2519 ยังไม่มีการปฏิรูป ยังไม่เกิดเหตุนอง
เลือดในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันนั้นรัฐบาลชั่วคราวของพรรคประชาธิปไตยยังรักษา
การณอยู่เพื่อรอทำการแถลงการณ์ในสภาในวันที่ 8 ตุลาคม 2519 แต่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
ฉบับวันที่ 3 ตุลาคม 2519 หน้า 4 ได้เขียนถึงการปฏิรูป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความลับใน
เรื่องการปฏิรูปนั้นได้รั่วไหลออกมา พี่น้องลองฟังข้อความที่เขาเขียนไว้ดู

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐวันที่ 3 ตุลาคม 2519 หน้า 4 ในคอลัมน์ "ไต่ฝุ่น" โดย
ผู้ใช้นามแฝงว่า "ไต่ฝุ่น" เขียนว่า "หากเมืองไทยจะมีนายกรัฐมนตรีคนใหม่อีก ท่านาย
ทนายหักกันได้ว่าจะไม่ใช่คนในตระกูลปราโมชอีกแล้ว อาจจะเป็น 1 ใน 3 ของคนวัยไม่
เกิน 52 ลีอกันไว้จากสภาพปฏิรูป คร. เชาวน์ ณ ศิลวันต์ เกษม จากติวณิชย์ หรือ ประภาส
อวยชัย คนนี้ขึ้นแสกหูโหวงเองแล้วบอกว่า ฮ้อ" พี่น้องครับผมทบทวนข้อความให้ท่าน
ฟังอีกครั้งหนึ่ง "เลากันไว้จากสภาพปฏิรูป....." ซึ่งนักเขียนจะเขียนได้ก็ไม่เกิน

วันที่ 2 แสดงให้เห็นว่า "การปฏิรูป" นั้นได้มีการเตรียมการกันมาแล้ว และข่าวนี้ได้รั่วไหลมาสู่นักหนังสือพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์บางคนจึงได้เขียนถึง "สภาปฏิรูป" และวิจารณ์ภาคทนายว่าคนที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นผู้ที่พาการศึกษาศึกษา แต่เขาไม่ได้พูดถึงอาจารย์ธานีทร ทรัพย์วิเชียร เขาพูดถึงแต่อาจารย์ ประภาส อวยชัย นี่หมายความว่าอย่างไร หมายความว่าเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคมนั้น สภาปฏิรูปได้เตรียมการที่จะปฏิรูปแล้ว มีการรวมกลุ่มกันแล้ว และความลับอันนี้ก็ได้รั่วไหลมาสู่นักหนังสือพิมพ์ จึงได้มีการเขียนเรื่องขึ้นมา"¹

จากการที่พลังทางการเมืองเก่า คือระบบราชการยังคงรอมง่าสังคมไทยอยู่และไม่ยอมสูญเสียอำนาจดังกล่าว ทำให้สถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ที่จะขึ้นหลังทางการเมืองที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันแนบแน่นและไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะเป็นรากฐานของการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ เช่น พรรคการเมือง ก็ยังมีความอ่อนแอ และไม่ระเบียบวินัย ในระบบพรรคการเมืองไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองไทยยังไม่มีการพัฒนาไปในระบบพรรคการเมืองอย่างแท้จริง เหมือนประเทศที่พัฒนาแล้วในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากพรรคการเมืองไทยขาดความต่อเนื่องและวิวัฒนาการในการสร้างระบบพรรคการเมือง เพราะถูกรัฐประหารยกเลิกตลอดเวลา โดยกลุ่มข้าราชการประจำโดยเฉพาะนายทหารในกองทัพบก ซึ่งเมื่อได้เข้ามาเป็นผู้กุมอำนาจทางการเมืองแล้วมักมีแนวโน้มที่สื่อให้เห็นว่าต้องการที่จะผูกขาดการบริหารบ้านเมืองไว้กับกลุ่มของตนเท่านั้น เช่น การปฏิเสธไม่ให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองกลุ่มอื่น (หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475) การรัฐประหารยุบเลิกพรรคการเมืองของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 พ.ศ. 2499 และ พ.ศ. 2500 ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองที่ต้องการ

¹ชวน หลีกภัย, ชวน หลีกภัย กับข้อเท็จจริง 6 ตุลาคม 2519 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์และท่าปกเจริญผล, 2522), หน้า 4 - 7

ครอบงำอำนาจทางการเมืองในลักษณะผูกขาดทางการเมืองเสมอ ทำให้พรรคการเมืองไทยต้องเริ่มต้นใหม่ทุกครั้ง ขาดความต่อเนื่องและก็มีความอ่อนแอยังไม่สามารถที่จะเป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่มีความเข้มแข็งทางการเมืองได้ พรรคการเมืองไทยถึง 14 ตุลาคม 2516 ก็ยังประกอบด้วยพรรคเล็กพรรคน้อยเป็นจำนวนมาก โดยจะถูกล้างจากทางการเมืองเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 ได้มีพรรคการเมืองต่าง ๆ จกทะเลเบียนขึ้นเป็นพรรคการเมืองจำนวนถึง 57 พรรค¹ และมีพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับเลือกเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้จำนวน 22 พรรค และในการเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน 2519 มีพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับเลือกเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้จำนวน 19 พรรค

จากการที่มีพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวนมาก ได้รับเลือกตั้งเข้าไปในสภาผู้แทนราษฎรนั้น ทำให้พลังทางการเมืองยังคงกล่าวไม่ได้รวมกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นพลังที่เข้มแข็งที่จะสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นพลังที่จะครองกษัตริย์พลังทางการเมืองเก่าได้ นอกจากนั้นในพรรคการเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังไม่มีการมีระเบียบวินัย พรรคการเมืองต่างไม่สามารถควบคุมดูแลพรรคของตนเองได้ สมาชิกพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้ง ต่างก็แก่งแย่งกันอยากเป็นรัฐมนตรีกันทั้งนั้น ทำให้ภาพพจน์ของสภาผู้แทนราษฎรและรัฐสภาเป็นไปในทางลบ โดยจะเห็นได้จากปาฐกถาของ ม.ร.ว.ถิกฤทธิ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม และนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2519 เรื่องชีวิตการเป็นนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.ถิกฤทธิ ปราโมช วันศุกร์ที่ 3 กุมภาพันธ์ 2521 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความว่า "กระผมเรียนมาแล้วว่ารัฐบาลกระผมอยู่ในระยะเวลาที่ระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์แก่การรัฐธรรมนูญ เพราะฉะนั้นก็มีคุณประโยชน์ต่าง ๆ ที่แสดงผลออกมาชัดเจนในเมืองไทยของเรามีการ

¹ พันเอก สงวน คำวงษา, พรรคการเมืองของไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รัฐสภา, 2520), หน้า 85

เรียกร้องประโยชน์กัน และต่อสู้เพื่อประโยชน์ของคนอย่างเปิดเผย ในสภาผู้แทนราษฎร นั้นก็ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองมากมายหลายพรรค รัฐบาลก็ไม่สามารถที่จะคุมได้ทั่วถึง หรือรักษาระเบียบวินัยไว้ได้ในฐานะที่ระดมเป็นนายกฯ ก็คงถูกกดดัน จากคนในคนนั้นบ้าง พรรคทั้งแก่ใหญ่ไปหาเล็กดูเหมือนนอกจากจะเป็นรัฐมนตรีกันทุกคน สมาชิกที่สนับสนุน รัฐบาลมีอยู่ 160 กว่า หรือ 170 คน อยากรจะเป็นรัฐมนตรีกันทั้งนั้นกับ ประชุมพรรค ที่ไรก็จะตบกันถึงเรื่องนี้ ถึงกับมีท่านผู้แทนราษฎรหญิงท่านหนึ่ง ท่านชื่อนางพุด ฌมยัง จำกึกหูท่านบอกว่า เรื่องที่จะเป็นรัฐมนตรีนี้ขอให้เรามาพูดกันอย่างถูกผู้ชายเสียที (ฮา) ก็ถ้าจะไปเป็นพร้อมกันทั้งหมดนั้นมันไม่ได้ รัฐธรรมนูญไม่อนุญาตไว้ว่าจะให้มีรัฐมนตรีถึง 170 คน เพราะฉะนั้น ท่านก็เสนอว่าเรามาผลักดันเป็นคนละเคื่องค์ใหม่ (ฮา) จะได้ ทั่วถึงกัน นี่ก็แปลว่าบางท่านก็เมื่อหมายเต็มทีต่อสภาพการณ์เช่นนั้น แก่มันก็มีการติดก่อ การวิ่งเต้น การขมขู่ ก็ไม่ได้ขู่ใครหรือกรอกรับ ก็ขู่ที่นายกรัฐมนตรีนี้แหละ ถ้าไม่ให้อย่าง นั้นก็จะไม่สนับสนุน จะไม่ทำอะไรกันอยู่ตลอดทั้ง ๆ ที่ระดมก็พยายามจะทำงาน ของบ้านเมืองให้ดูลงไป ทางด้านสภาก็ไม่เคยมีความปกติสุขอย่างใดเลย แต่ละวันแต่ละ การประชุมมันจะมีแต่เรื่อง ประเดี๋ยวขอเสนอเปิดอภิปราย ชักตามก็เบียดยาว ฝ่ายค้านก็ มีเสียงมีกำลัง เข้มแข็งมาก นอกจากฝ่ายค้านแล้วฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลก็ไม่ยอมเหมือนกัน ระดมก็ได้แตกหน่อกันมาตลอด"¹

จากความจริงไม่มีระเบียบวินัยของพรรคการเมืองดังกล่าว ทำให้พรรคการเมือง ไม่สามารถคุมสมาชิกพรรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก็มีบ่อยครั้งที่เกิดปัญหาที่สมาชิก พรรครัฐบาลหรือรัฐมนตรีบางท่านให้พรรคนะหรือเสนอวิธีแก้ไขปัญหามานเมืองที่ไม่ตรงกัน ในกรณีเกิดปัญหาหรือวิกฤตการณ์บ้านเมือง โดยจะเห็นได้จากกรณีพรรคประชาธิปัตย์ใน สมัยรัฐบาล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2519 ถึง วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2519 ก็ได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกพรรคการเมือง

¹ม.ร.ว. ถึกฤทธิ ปราโมช, ถึกฤทธิ ปราโมช เป็นนายกฯ ชีววิถและงาน

เดียวกันคือ นายวีระ มุสิกพงศ์ โจมตี ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคในสภา
ผู้แทนราษฎร ในกรณีการลักลอบเข้าไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ 19 กันยายน
2519¹ เป็นเหตุให้ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศลาออก
กลางสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งความอ่อนแอของระบบพรรคการเมืองไทยและความไม่มีระเบียบ
วินัยของสมาชิกพรรคการเมืองดังกล่าว ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปไม่มีความศรัทธาในระบบ
พรรคการเมือง เห็นเป็นเรื่องที่จะทำให้เกิดความวุ่นวายไป จึงทำให้ประชาชนหันไปให้
ความเชื่อถือในสถาบันทหารที่มีระเบียบวินัยเข้มแข็งอยู่ จึงมีบ่อยครั้งที่มีการเรียกร้องให้
ทหาร เข้ามารับความวุ่นวายและสร้างความสงบให้กับบ้านเมือง

สำหรับกลุ่มพลังทางการเมืองอื่น ๆ นอกเหนือจากพรรคการเมืองก็มีพวกกลุ่ม
หลากหลายต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 นั้นก็ยังคงเป็นกลุ่มพลังที่ไม่
มีความเข้มแข็ง เป็นเพียงกลุ่มขมขมเล็ก ๆ กลุ่มพลังที่พอจะเข้มแข็งและมีความสำคัญก็คือ
ศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย นั้นเองก็ไม่มี ความเข้มแข็งเพียงพอ และรวมกัน
โดยยาก จะเห็นได้จากหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว ผู้นำศูนย์ฯ คนสำคัญ ๆ
เช่น นายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ก็ได้แยกออกมาก่อกลุ่มพลังทางการเมืองใหม่คือ สหพันธ์
นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย หรือการแยกมาจัดตั้งศูนย์กลางนักเรียนอาชีวศึกษาแห่ง
ประเทศไทยขึ้น เป็นต้น นอกจากนั้นในกลุ่มพลังทางการเมืองเองที่มีอยู่ก็มีการต่อต้านกัน
เองโดยมีการจัดตั้งกลุ่มนวพล กลุ่มกระทิงแดง ทำการต่อต้านศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่ง
ประเทศไทย การที่กลุ่มพลังประชาธิปไตย ที่นำโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
ไม่สามารถเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งเพียงพอ สาเหตุอาจวิเคราะห์ได้ว่า นอกจากความ
แตกแยกภายในศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเห็นเองระหว่างความคิดเห็นของบุคคลที่เป็นผู้นำศูนย์
กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยแล้ว ยังมีกลุ่มใหม่ ๆ ที่มาต่อต้านกลุ่มพลังนิสิตนักศึกษาอีก
อาทิ กลุ่มนวพล กลุ่มกระทิงแดง ฯลฯ เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวเหล่านี้มองภาพจน กลุ่มพลัง
นิสิตนักศึกษาว่าไม่เป็นประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มต่อต้านเหล่านี้มีส่วนก่อให้เกิด
เหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2519 ด้วยเช่นกัน เพราะกลุ่มนวพล ซึ่งมีผู้นำคือ นายวิชา
เขี้ยววิมล ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน

¹ สยามจกหมายเหตุ (กันยายน 2519): 923

(กอ.รรมน.)¹ เป็นผู้ที่มีความคิดแนวอนุรักษนิยม หรือกลุ่มกระต๊องแดง ซึ่งเป็นที่รู้จักกัน โดยทั่วไปว่า ได้รับการสนับสนุนจาก พ.อ. สุกสาย ทัสทิน นายทหารประจำกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รรมน.)² ซึ่งก็มีความคิดแนวอนุรักษนิยม เช่นกัน กลุ่มพลังต่อต้านศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยถึงกล่าวนี้ ก็มีสมาชิกที่เข้าร่วมสนับสนุนเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นจึงขาดกลุ่มพลังประชาธิปไตยที่เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มเดียวที่มีความเข้มแข็งพอที่จะมาต้านทานพลังอำนาจของกลุ่มการเมืองกลุ่มเก่าที่มีอยู่ได้

การขาดพลังทางการเมืองที่มีความเข้มแข็ง และสามารถสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยถึงกล่าวได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นไปได้ยาก

2. รัฐบาลพลเรือนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริงยังเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอและขาดเสถียรภาพทางกาตเมือง รวมทั้งความอ่อนแอของรัฐบาลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

หลังจากที่ขบวนการนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนได้ร่วมกันขับไล่รัฐบาลของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี ขณะนั้นได้สำเร็จลงเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 โดย จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด และได้เกินทางออกจากประเทศไทยในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี ปลดรองประเทศตามพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

การเมืองไทยในช่วงระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม

¹ ประชาธิปไตย 1 (เมษายน 2518): 4

² สยามจกหมายเหตุ 1 (กุมภาพันธ์ 2517): 152

พ.ศ. 2519 ใกล้เคียงเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญคือเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล จากรัฐบาลทหารมาเป็นรัฐบาลพลเรือน และรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยในช่วงนี้จะได้เห็นได้จากรัฐบาลที่บริหารงานปกครองประเทศ ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนชุดแรกได้แก่ รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 1 บริหารงานปกครองประเทศ ระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 ชุดที่สองก็เป็นรัฐบาลพลเรือนได้แก่ รัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 2 บริหารงานปกครองประเทศระหว่างวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 ถึงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ชุดที่สามได้แก่รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 บริหารงานปกครองประเทศระหว่างวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2518 ชุดที่สี่ได้แก่ รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 บริหารงานปกครองประเทศระหว่างวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2518 ถึงวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2519 ชุดที่ห้าได้แก่รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 บริหารงานปกครองประเทศระหว่างวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2519 ชุดที่หก ได้แก่ รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชน ในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 บริหารงานปกครองประเทศระหว่างวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นวันที่ถูกคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งนำโดย พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ กระทำการรัฐประหาร

ในช่วงการ เมืองคังกล่าวที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลทหารมาเป็นรัฐบาลพลเรือนนี้ อำนวยในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลพลเรือนที่ปกครองประเทศในช่วงนั้น ปรากฏว่ายังไม่มียุทธศาสตร์อย่างแท้จริงในทางพฤตินัย ซึ่งต่างกับรัฐบาลประชาธิปไตยอย่างกรณีสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และมีอำนาจอย่างแท้จริงทั้งอำนาจในทางนิตินัยและพฤตินัยในการบริหาร และ

ปกครองประเทศ แต่เสถียรภาพรัฐบาลของไทยในช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีความเข้มแข็ง จะเห็นได้จากความอ่อนแอของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ ฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลที่มาจากประชาชนยังไม่มีพลังอย่างแท้จริง กลุ่มพลังเก่า คือกลุ่มข้าราชการประจำยังคงเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมือง และการบริหารอยู่เหมือนเดิม

จะเห็นได้จากรัฐบาลสมัย นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งสมัยที่ 1 และสมัยที่ 2 องค์ประกอบคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่มาจากข้าราชการประจำเกือบทั้งนั้น โดยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 1 มีจำนวนรัฐมนตรีที่เป็นข้าราชการ 26 คน แยกเป็นรัฐมนตรีที่เป็นทหารและตำรวจ 8 คน เป็นข้าราชการพลเรือน 18 คน รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัยที่ 2 มีจำนวนรัฐมนตรีที่เป็นข้าราชการ 28 คน แยกเป็นรัฐมนตรีที่เป็นทหารและตำรวจ 7 คน เป็นข้าราชการพลเรือน 21 คน¹ แยกจากนั้น รัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ทั้ง 2 สมัย ก็ได้แต่งตั้งให้ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้อำนวยการรักษาพระนคร และผู้รักษาความสงบทั่วไป เพื่อให้ทหารเข้ามาควบคุมดูแลความสงบของบ้านเมือง และรัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เองก็ได้ปรารถนาบ่อย ๆ ว่าเป็นรัฐบาลที่มีโหลมาจากกรเลือกตั้งของประชาชน ที่เข้ามาบริหารงานปกครองประเทศตามพระบรมราชโองการก็เพื่อแก้ไขสภาวะการฉวิฤตในบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบ และรับร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นหลักในการปกครองประเทศต่อไป² จากความสำนึกดังกล่าว รัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงไม่ค่อยกล้าตัดสินใจแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่มีอำนาจตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2515 อยู่ในกำมือก็ตาม ดังจะเห็นได้จากกรณีการใช้นาตรา 17

¹ Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity, p 306 และชัยอนันต์ สมุทรวณิช, การเมืองกับการบริหาร, หน้า 173-177

² ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกฯ ชีวิตและงาน หน้า 136

ในการยึดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และภริยา จอมพล ประภาส จารุเสถียร และภริยา และพันเอก ณรงค์ กิตติขจร และภริยา หลังจากที่ นายสัญญา ชรรณศักดิ์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี บริหารงานปกครองประเทศ ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น ได้มีเสียงเรียกร้องจากมติมหาชนให้ดำเนินการยึดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวกมาเป็นของแผ่นดินเสีย ซึ่งประชาชนทั่วไปเห็นว่าบุคคลดังกล่าวได้ทรัพย์สินสมบัติมาโดยมิชอบ¹ จนกระทั่งเกิดปัญหาวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในเชิงการใช้อำนาจขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ โดยการเรียกร้องจากมติมหาชนให้ทำการยึดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวก ซึ่งเกิดขึ้นทั่วไปนั้น ในระยะแรกรัฐบาล นายสัญญา ชรรณศักดิ์ เองก็มีคำสั่งการดำเนินงานในลักษณะใด คงปล่อยเรื่องให้ผ่านไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งความกดดันจากมติมหาชนมากขึ้น นายสัญญา ชรรณศักดิ์ นายกรัฐมนตรี จึงได้มีคำสั่งโดยมติคณะรัฐมนตรีลงวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ให้มีการอายัดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวก โดยให้พิสูจน์ว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบ หรือมิชอบ ซึ่งก็มีใช่เป็นคำสั่งในการอายัดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวก แต่อย่างไรยังเป็นการเปิดโอกาสให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวก หรือผู้แทนมาแจ้งต่อรัฐบาลว่า ทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบ ซึ่งลักษณะพฤติกรรมในกรณีนี้ก็เป็นการชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มพลัง เก่าคือฝ่ายทหารยังมีในขณะนั้นอยู่ ทำให้รัฐบาลไม่กล้าที่จะดำเนินการอะไรให้เป็นที่เกิดขาดลงไป แต่พลังแห่งการขัดแย้งก็ยังไม่หมดสิ้นไป การมีคำสั่งเพื่ออายัดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวกดังกล่าวยังไม่เป็นที่พึงพอใจของประชาชนทั่วไป กระแสแห่งการเรียกร้องให้ยึดทรัพย์สินของบุคคลทั้ง 3 ก็กดดันขึ้นอีกจนกระทั่ง สถาบันนิติบัญญัติเองก็ไม่สามารถที่จะอยู่นิ่งเฉยได้ จึงได้มีการพิจารณาเสนอร่าง พ.ร.บ.ยึดทรัพย์สินของ จอมพล ถนอม กิตติขจร

¹ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการ ตุลาคม 2516, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์ 2517) หน้า 545

และพรรคพวก โดยเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้ผ่านการพิจารณาของสภาทั้ง 3 วาระ เพื่อเสนอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย แต่ฝ่ายบริหารเมื่อได้รับร่าง พ.ร.บ. ก็ยังไม่ได้ออกให้ทรงลงพระปรมาภิไธย เพราะเห็นว่าจะทำให้เกิดปัญหาวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการใช้อำนาจตามมาตรา 17 ของนายกรัฐมนตรี ซึ่งถือว่าการใช้อำนาจตามมาตรา 17 เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี โดยมติคณะรัฐมนตรีซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติจะกำหนดให้นายกรัฐมนตรีใช้อำนาจมาตรา 17 ไม่ได้เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตขึ้นเช่นนี้ จึงทำให้ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ต้องเดินทางไปพบนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เพื่อหารือในเรื่องปัญหาวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ และการแก้ไขปัญหา และก็สามารถคลี่คลายปัญหาไปได้โดยให้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ประชุมคณะรัฐมนตรี และมีคำสั่งตามมาตรา 17 ตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2517 ให้ทำการยึดทรัพย์ จอมพล ถนอม กิตติขจร และพรรคพวกในการชิงกักสินใจตามมาตรา 17 ก่อนการประกาศ พ.ร.บ. ให้นายกรัฐมนตรีใช้อำนาจตามมาตรา 17 ยึดทรัพย์ดังกล่าวในเรื่องการใช้อำนาจตามมาตรา 17 นี้แม้จะมีการใช้อำนาจสั่งยึดทรัพย์ไปแล้วก็ตาม ผลตามมาก็ยังเกิดคดีการฟ้องร้อง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เมื่อพ้นจากการเป็นนายกรัฐมนตรีไปอีก คือในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้มอบหมายให้ทนายความยื่นฟ้องคดีนายกรัฐมนตรี นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และคณะกรรมการยึดทรัพย์ให้คดีทรัพย์สินเกือบร้อยล้านดังกล่าว โดยระบุว่าได้ทรัพย์สินมาด้วยความบริสุทธิ์ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2518¹ และต่อมาศาลแพ่งได้พิจารณาคดีซากกรณีการยึดทรัพย์ตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2515 ต่อจอมพล ถนอม กิตติขจร และภริยา ของอดีตนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ว่าเป็นคำสั่งที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามกฎหมาย²

¹ สยามจกทนายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 83

² สยามจกทนายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 85

นอกจากนี้ก็จะเห็นได้อีกในกรณีการลักลอบเข้าประเทศไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และภริยา ทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวายในการต่อต้านการกลับมาของ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน โดยในวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2517¹ จอมพล ถนอม กิตติขจร และ ท่านผู้หญิง ได้ลักลอบเดินทางเข้าไทย ในกรณีนี้ได้มี พล.อ.อ. บุญชู จันทรุเบกษา นำรถยนต์เข้าไปรับถึงสนามบิน และออกทางคานทอง บัญชาการกองทัพอากาศ และไม่ผ่านการตรวจของกองตรวจคนเข้าเมือง และได้ไปพัก ในบ้าน พล.อ.อ. บุญชู จันทรุเบกษา ซึ่งการลักลอบเข้าประเทศไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร และภริยา ครั้งนี้ ทางรัฐบาลเองก็ไม่ทราบมาก่อน มาทราบข่าวต่อเมื่อ มีผู้พบเห็นและกระจายข่าวต่อต้านการกลับมาของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งการลักลอบ เข้าไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ครั้งนี้ จอมพล ถนอม กิตติขจร ชี้แจงว่าเพื่อมา เยี่ยมอาการป่วยของบิดาคือ ชุนโฮสิภคบรรณลักษณ์ การกลับมาของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้มีการชุมนุมต่อต้านของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และ ประชาชน ประท้วงการกลับมา ของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการนี้ นายกรัฐมนตรีได้ เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีและบุคคลสำคัญฝ่ายทหาร ตำรวจ และที่ประชุมมีมติให้ส่งตัว จอมพล ถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ต่อมา ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2517 จอมพล ถนอม กิตติขจร และท่านผู้หญิง พร้อมชุน โฮสิภคบรรณรักษ์ ก็ได้เดินทางออกนอกประเทศไทยไปพำนักที่สิงคโปร์ ซึ่งทางรัฐบาล สิงคโปร์ได้ออกแถลงการณ์ยินยอมให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร และครอบครัว พำนักอยู่ในสิงคโปร์ได้เป็นการชั่วคราว แต่ห้ามยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

นอกจากนั้น สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้นก็นำมาซึ่งความอ่อนแอของรัฐบาล พลเรือน นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และการขาดเสถียรภาพทางการเมือง เพราะเป็นช่วงจังหวะ

¹ สยามจดหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 47

ที่ขบวนการนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ทำการประท้วงและขับไล่ รัฐบาลทหารของ จอมพล ถนอม กิตติขจร โดดสำเร็จจนทำให้จอมพล ถนอม กิตติขจร ต้องลาออกจากตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด และได้เดินทางออกจากประเทศไทยไปในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ตั้งแต่วันนั้น เป็นช่วงสถานการณ์ที่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปกำลังตื่นตัวทางการเมืองอย่างสูง และชื่นชมกับความสำเร็จในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย ซึ่งจะเห็นได้จากการตื่นตัวทางการเมืองโดยการชุมนุมประท้วงกันเมื่ออยู่ทั่วไปตลอดปี พ.ศ. 2516 - 2517 มีการประท้วงและเดินขบวนมากเป็นประวัติการณ์ ซึ่งกลายเป็นการกดดันและมีบังคับรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลเกิดความยุ่งยากในการแก้ไขปัญหา เพราะมีปัญหาที่จะต้องแก้ไขมากมาย ซึ่งสภาวะการกดดันของกลุ่มพลังต่าง ๆ เป็นเหตุในการบั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาล จนกระทั่งนายกรัฐมนตรี นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เห็นว่าจะบริหารราชการแผ่นดินไม่ไหว ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2517 ซึ่งสาเหตุการลาออกของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็คือเกิดจากความกดดันทางการเมืองของกลุ่มครูต่าง ๆ ที่เรียกร้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบ ในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันที่ถูกลอยแพซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ให้ลาออก รวมทั้งปัญหาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายบุญมา วงษ์สวรรค์ ขอลาออก และต้องประสบบทภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ยากแก่การแก้ไข¹

ในช่วงสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 ก็เป็นรัฐบาลที่อ่อนแอและไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเลือกตั้งนั้น พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในการเลือกตั้งครั้งนี้มีจำนวนมาก รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 พรรค และก็ไม่มีการเมืองพรรคหนึ่งพรรคใดมีเสียงข้างมากเด็ดขาดในรัฐสภา ที่จะสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพทางการเมืองได้ จึงต้องเป็นรัฐบาลผสมที่เกิดจากการรวมกลุ่มของพรรคการเมืองต่าง ๆ ในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งเป็นสาเหตุ

¹ ประชาธิปไตย (22 พฤษภาคม 2517):1

ทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพโดยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เรียกว่ารัฐบาล สหพรรค ประกอบด้วยพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวน 8 พรรคด้วยกันคือ พรรคธรรม สังคม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคสันติชน พรรคสังคมชาตินิยม พรรค ประชาชนธรรม พรรคไท และพรรคหญิงประชาชน พรรคการเมืองซึ่ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง คือ พรรคกิจสังคมก็มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังกัด พรรคนี้ได้รับเลือกมาเพียง 18 คน เท่านั้น จึงทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ ก่อให้เกิด ปัญหาการแก่งแย่งตำแหน่งรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่มาร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล และปัญหาในรัฐสภาที่ฝ่ายค้านจะสามารถรวมกลุ่มกันเปิดอภิปรายของมติไม่ไว้วางใจ รัฐบาลได้ ซึ่งจะเห็นได้จากผลการดำเนินการทางการเมืองของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองต่าง ๆ ต่างก็แย่งขอโควตารัฐมนตรี กัน ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลเป็นไปด้วยความลำบาก เช่น การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีที่ประกอบด้วย กันเป็นรัฐบาลนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แต่งตั้งไว้เพียง 27 คนเท่านั้น ซึ่งตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 (มาตรา 177) นั้น กำหนดให้ขนาด รัฐมนตรีแต่งตั้งรัฐมนตรีได้ไม่เกิน 30 คน ซึ่งการแต่งตั้งรัฐมนตรีไม่ครบจำนวนตามที่ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้นั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีเหตุผลทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประกอบคณะรัฐบาลผสมที่มาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ถึง 8 พรรค และมีพรรคอื่น ๆ ที่สนับสนุนอีก 8 พรรค นั้น เพราะถ้ารัฐบาลได้รับการสนับสนุนจาก พรรคการเมือง 2 - 3 พรรค ก็ไม่มีปัญหา อาจจะตั้งรัฐมนตรีจากทุกพรรคได้ แต่รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในขณะนั้นมิได้มีสภาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้เมื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีได้เลือกสรรตั้งรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่าง ๆ แล้ว จึงต้อง สำรองตำแหน่งรัฐมนตรีไว้ 3 คน เพื่อคนที่ทำของพรรคการเมืองบางพรรค และ หรือ อย่างน้อยที่สุด พรรคฝ่ายค้านบางพรรคที่ยังสงวนที่ท่าอยู่ เมื่อเห็นนโยบายของรัฐบาลนี้ อาจจะพอใจและเปลี่ยนมาสนับสนุนรัฐบาลต่อไปแทนที่จะร่วมกันเป็นฝ่ายค้านอย่าง เดียว¹

¹ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ชีวิตและงาน

ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งของรัฐบาล
ม.ร.ว. กึกฤทธิ ปราโมช จะเห็นได้จาก พรรคฝ่ายค้านภายใต้การนำของพรรค
ประชาธิปไตย ได้พยายามรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำหนังสือยื่นต่อประธาน
รัฐสภาในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2519 ขอให้เปิดการประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญ เพื่อ
เปิดอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่ปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากมีผู้
มาขอถอนชื่อออกไปภายหลัง ทำให้จำนวนผู้รับรองมีไม่ครบตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พ.ศ. 2517 (มาตรา 140) ซึ่งเป็นผลจากความพยายามของรัฐบาล ม.ร.ว.
กึกฤทธิ ปราโมช ที่จะสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาลโดยการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ด้วยการ
เชิญพรรคเกษตรสังคม ซึ่งมีแนวนโยบายอยู่แนวเดียวกันให้เข้าร่วมรัฐบาล ซึ่ง
ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ.
2519 เพิ่มขึ้น จึงเป็นเหตุให้พรรคฝ่ายค้านไม่ประสบความสำเร็จในการขอเปิดประชุม
รัฐสภาสมัยวิสามัญในครั้งนั้น เพราะจำนวนสมาชิกรัฐสภา ที่จะรับรองมีไม่ครบตามรัฐ
ธรรมนูญ แต่ต่อมาในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2519 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน
ก็ได้ใจความพยายามร่วมกันเป็นครั้งที่ 2 โดยทำหนังสือยื่นยันต่อประธานรัฐสภา ขอให้
เปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญ ปรากฏว่าครั้งนี้สามารถรวบรวมรายชื่อสมาชิกได้ครบ 125
คน โดยในจำนวนนี้เป็นวุฒิสมาชิกประมาณ 10 คน เมื่อประธานรัฐสภาตรวจสอบแล้ว
ได้อนุมัติให้เปิดการประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญได้ โดยส่งเรื่องผ่านไปยังสำนักพระราช
วังฯ ขอให้ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย
ต่อไป และได้มีประกาศพระบรมราชโองการ เปิดประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญในวันที่ 12
มกราคม พ.ศ. 2519 และสภาผู้แทนราษฎร ได้นัดประชุมวันที่ 14 มกราคม 2519

หลังจากพรรคฝ่ายค้านได้เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ
รัฐบาลตามรัฐธรรมนูญมาตรา 159 ไปแล้ว และโดยที่ยังไม่ได้มีการประชุมเพื่อลงมติ
ไม่ไว้วางใจคณะรัฐบาล นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานรัฐสภาได้สั่งบรรจุเรื่อง
เข้าระเบียบวาระการประชุม และในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2519 ม.ร.ว. กึกฤทธิ
ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้เชิญนายทหารระดับสูงจากสามเหล่าทัพไปร่วมงานสังสรรค์

ก่อนรับมีใหม่ที่บ้านพักส่วนตัว ขอยสวนพญ กรุงเพทฯ ในการสังสรรค์ครั้งนี้มีนายทหาร
ไปร่วมประมาณ 200 คน รวมทั้งพลตรีประมาณ อภิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม

และรุ่งเช้าวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2519 ม.ร.ว. กิติยภักดิ์ ปราโมช
ก็ได้เชิญบุคคลสำคัญในคณะรัฐมนตรีไปประชุมกันเป็นการด่วนที่บ้านขอยสวนพญ ผู้เข้า
ร่วมประชุมประกอบด้วย นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
และรองนายกรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
พลตรีประมาณ อภิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรีวิชาชาย ชูณหวิวัฒน์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

หลังจากการประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการภายในเสร็จแล้ว ม.ร.ว. กิติยภักดิ์
ปราโมช ก็ได้นำคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ถวายสัตย์ปฏิญาณเพื่อรับพระบรมราชาธิราช สเสร็จ
จากการเข้าเฝ้า ม.ร.ว. กิติยภักดิ์ ปราโมช ก็ได้นั่งรถยนต์ตรงไปยังสถานีโทรทัศน์กอง
ทัพบกช่อง 7 จนถึงเวลา 22 นาฬิกา จึงได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทน
ราษฎร โดย ม.ร.ว. กิติยภักดิ์ ปราโมช ได้กล่าวปราศรัย ถึงสาเหตุที่ทำการยุบสภา
ก็เพราะ 1. พรรคการเมืองมีมากเกินไป และไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับเสียงข้าง
มากอย่างเด็ดขาดในสภาพอที่จะตั้งรัฐบาลโดยไม่ต้องรวมกับพรรคอื่น รัฐบาล ม.ร.ว.
กิติยภักดิ์ ปราโมช เองก็ประกอบด้วยพรรคเล็ก ๆ ซึ่งมีสมาชิกมากบ้างน้อยบ้าง รวม
16 - 17 พรรค ทำให้เกิดความวุ่นวายยุ่งยาก ทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพที่มั่นคงพอ
2. เกิดแรงกดดันจากหมู่คณะการเมืองมายังรัฐบาล เพื่อแสวงหาประโยชน์ใส่ตนเอง
มีการแบ่งกันเป็นรัฐมนตรี¹ เป็นอันสิ้นสุดรัฐบาล ม.ร.ว. กิติยภักดิ์ ปราโมช

ในช่วงสมัยรัฐบาลต่อมาคือรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นรัฐบาล

¹ สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 28 - 29

ที่มาจากการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งหลังจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2519 รัฐบาลนี้ก็ยังคงเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอและไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับการเลือกตั้งวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 มีจำนวนรวม 19 พรรค และก็ยังคงไม่มีพรรคการเมืองพรรคหนึ่งพรรคใดที่มีเสียงข้างมากเกินขีดในสภาผู้แทนราษฎร ที่จะสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพได้ รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นจึงยังคงเป็นรัฐบาลผสม โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองต่าง ๆ 4 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคมน และพรรคสังคมนิยม หรือที่เรียกว่ารัฐบาลจตุรพรรค ก็คงเป็นรัฐบาลที่ขาดเสถียรภาพและความอ่อนแอในการแก้ไขปัญหามาจนถึงกับเกิดเหตุการณ์ที่นายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช ได้ประกาศลาออกกลางสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 จึงจะเห็นได้จากกรณีการลี้ภัยเดินทางเข้าประเทศไทยของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และ จอมพล ถนอม กิตติขจรในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519

ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 เวลา 17.45 น. ได้มีรายงานข่าวจากกองตรวจคนเข้าเมือง กรมตำรวจแจ้งว่า มีบุคคลถือหนังสือเดินทางใช้ชื่อว่า พี.จารุเสถียร เดินทางเข้าประเทศไทยโดยสายการบิน ไซนาแอร์ไลน์ เที่ยวบินที่ ซี ไอ 819 จากไทเป มาลงที่ดอนเมือง เครื่องบินลงเวลา 17.50 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ฝนตกหนัก หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่สายการบินไซนาแอร์ไลน์ ได้นำบัญชีรายชื่อผู้โดยสารส่งมอบให้กองตรวจคนเข้าเมือง ปรากฏว่า ผู้โดยสารซึ่งใช้ชื่อว่าพี.จารุเสถียร ไม่ได้ผ่านการตรวจ คงมีแค่ชื่ออยู่ในบัญชี เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจึงสอบถามไปยังหน่วยรักษาความปลอดภัยของเครื่องบิน ได้รับแจ้งว่า หลังจากที่เครื่องบินจอดแล้ว มีรถเก๋งคันหนึ่งผ่านเข้าไปในบริเวณลานจอดรับคนโดยสารจากเครื่องบินแล้วขับหายไประยะรวดเร็ว ไม่มีผู้โดยสารหรือหมายเลขทะเบียนรถได้ เพราะฝนตกหนัก กองตรวจคนเข้าเมืองจึงรายงานเรื่องไปยังผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น และในวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2519 พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดี

กรมตำรวจได้เรียกนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ประชุมลับเป็นการด่วน ภายหลังจากการประชุม พล.ต.อ. ศรีสุช มหินทรเทพ แถลงว่าได้รับรายงานข่าวว่า จอมพล ประภาส จารุเสถียร ลอบเข้าไทยแล้วโดยสายการบินไชน่า แอร์ไลน์ ในการนี้จะทำการสอบสวนร้อยตำรวจเอก จีรพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา หัวหน้าฝ่ายตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งอยู่เวรในช่วงเวลานั้น พร้อมกับได้รายงานคว้นให้นายกรัฐมนตรีทราบแล้ว และนายกรัฐมนตรีได้เรียกประชุม เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ฝ่ายการเมืองตำรวจและทหาร เป็นกรณีพิเศษ ที่ทำเนียบรัฐบาล โดยมี พลเอกมูญชัย บำรุงพงศ์ ผู้บัญชาการทหารบก พลเอกทวีช เสนียวงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พล.ต.อ.ศรีสุช มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.ต.นิยม กาญจนวัฒน์ ผู้บังคับกองตรวจคนเข้าเมือง หลังประชุมนายกรัฐมนตรีได้เปิดเผยว่าได้รับ รายงานว่า จอมพล ประภาส จารุเสถียร เข้ามาในประเทศไทยจริง แต่ไม่ทราบว่า หลบซ่อนตัวอยู่ที่ไหน จึงได้สั่งให้สันติบาลพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจค้นหาตัวอยู่

ทางกานกลุ่มต่อต้านก็ได้เคลื่อนไหวต่อต้านเช่นศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ สภาแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น โดยได้จัดการประชุมต่อต้านการกลับมาของจอมพลประภาส จารุเสถียร ณ สนามหลวง ในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2519 นั้นเอง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ก็ได้แถลงว่า จอมพล ประภาส จารุเสถียร เดินทางเข้ามาประเทศไทยอย่างแน่นอน และการเดินทางเข้ามาครั้งนี้จะต้องมีผู้ร่วมมือ มิฉะนั้นก็ไม่อาจเข้ามาได้¹

หลังจากนั้นในเวลา 20.00 น. รัฐบาลก็ได้ออกแถลงการณ์เรื่อง จอมพล ประภาส จารุเสถียร ลักลอบเดินทางเข้าประเทศไทยให้ประชาชนได้ทราบ ต่อมาเวลา 21.30 น. ได้มีรายงานจากทำเนียบรัฐบาลแจ้งว่า ได้ทราบแน่นอนแล้วว่า จอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้พักอาศัยอยู่ในบ้านของ พันตรี ชายชาญ เทียนประภาส

¹สยามจลหมายเหตุ

ผู้อำนวยการโทรทัศน์สี ช่อง 7 ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลายชาย จอมพล ประภาส จารุเสถียร และที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้ส่งผู้แทนรัฐบาลประกอบด้วย พล.อ. ทวีข เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา พล.อ.อ. ทวี จุลละทรัพย์ พล.ท.วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ นายกำรง สัทธพิพัฒน์ นายนิชิพัฒน์ ชาลีจันทร์ พร้อมกายนายทหารและตำรวจอย่างละ 2 นาย ไปเจรจากับ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ให้ออกจากประเทศไทยภายในคืนวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2519 โดยจัดเครื่องบินพิเศษของกองทัพอากาศไว้

คณะผู้แทนทั้ง 5 คน ได้เข้าเจรจากับ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ประมาณ 30 นาที ต่อมา พล.ท. ยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา แม่ทัพกองทัพอากาศที่ 1 กับพลตรี เทพกรานเลิศ เสนาธิการกองทัพอากาศที่ 1 เดินทางมาถึงได้เข้าร่วมเจรจากับ หลังจากนั้น คณะผู้แทนรัฐบาลได้กลับมารายงานนายกรัฐมนตรี และได้มีแถลงการณ์รัฐบาลชี้แจงว่า จอมพล ประภาส จารุเสถียร ไข้แจงว่า เหตุที่ต้องเดินทางเข้ามาในประเทศไทยนี้ก็เพื่อที่จะรักษาตัวเพราะป่วยเป็นโรคคอหอยอักเสบ และเป็นโรคหัวใจโต ซึ่งได้พยายามรักษาที่โรงพยาบาลที่ดีที่สุด ณ กรุงไทเปแล้วแต่อาการก็เสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ จนเกรงจะเป็นอันตรายต่อชีวิต จึงใคร่ขอกลับมารักษาตัวที่ประเทศไทยกับ นายแพทย์ที่เคยรักษาอยู่เดิม นอกจากนี้ก็มีความประสงค์ที่จะพิสูจน์ตนในเรื่องที่ถูกกล่าวหา เนื่องในเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยจะยอมให้รัฐบาลดำเนินการตามกฎหมายทุกประการ โดยเหตุผลดังกล่าว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจึงได้สั่งการให้แม่ทัพกองทัพอากาศที่ 1 รับผิดชอบในการคุมตัว จอมพล ประภาส จารุเสถียร ไว้จนกว่าคณะรัฐมนตรีจะได้ประชุมปรึกษาเพื่อมีมติในแนวทางที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหานี้¹

ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2519 รัฐบาลก็ได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงว่า คณะรัฐมนตรีได้มอบให้ พลตรี ประมาณ อภิเรณูสาร รองนายกรัฐมนตรี พล.อ.อ. ทวี จุลละทรัพย์ รองนายกรัฐมนตรี พล.อ. ทวีข เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการ

¹ สยามจดหมายเหตุ 1 (สิงหาคม 2519): 801 - 802

กระทรวงกลาโหม พล.ต. ศิริ สิริโยชิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ พล.ต. ขาศิขาย ชูณหวิธน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ไปเจรจาทำความเข้าใจกับ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ถึงสถานการณ์บ้านเมืองอันสืบเนื่องมาจากการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ภายหลังชี้แจงถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้ว เพื่อความสงบสุขเรียบร้อยของบ้านเมือง จอมพล ประภาส จารุเสถียร จึงได้ตกลงใจที่จะเดินทางออกไปจากประเทศไทย แต่เนื่องจากสุขภาพยังไม่ปกติจึงไม่สามารถเดินทางได้ทันที และจอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้ขอความกรุณารัฐบาลขอรับการตรวจรักษาจากแพทย์ และจะออกเดินทางจากประเทศไทยภายใน 7 วัน

จากแถลงการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการต่อต้านการลักลอบเดินทางเข้าประเทศไทย ของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร มากขึ้นโดยศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ออกแถลงการณ์ควมโจมตีรัฐบาลว่า ไม่จับกุม จอมพล ประภาส จารุเสถียร กลับยอมให้ทหารคุ้มครอง เป็นการขัดหลักนิติธรรม ต่อผู้กระทำผิดกรณีเช่นนี้ สื่อเจตนาไม่จริงใจของรัฐบาล และไร้สมรรถภาพ รัฐบาลเหมือนรู้เห็นเป็นใจให้ พันตรี ชายชาญ เทียนประภาส ช่วยเหลือ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ร่วมกับคนอื่น นิสิตนักศึกษา รู้สึกสลดใจต่อท่าทีของรัฐบาล พร้อมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับ จอมพล ประภาส จารุเสถียร อย่างเด็ดขาด โดยกลุ่มต่าง ๆ ได้จัดให้มีการชุมนุมต่อต้านการกลับมาของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ภายในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จนกระทั่งวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2519 รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์เรื่อง จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้เดินทางไปจากประเทศไทย โดยชี้แจงว่าตามที่ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยจนเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น มีการเคลื่อนไหวต่อต้านอย่างรุนแรง ด้วยความหวังวิตกว่าจะมีรัฐประหารและจะนำไปสู่การปกครองในระบบเบ็ดเสร็จอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งรัฐบาลก็ได้พยายามทุกวิถีทางในอันที่จะแก้ไขสถานการณ์ให้สงบกลับคืนสู่สภาพเดิม และได้ยอมผ่อนปรนให้ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ใ้คงอยู่พักรักษาตัวในประเทศไทย เป็นระยะเวลาไม่เกิน 7 วัน

เพราะเห็นแก่มนุษยธรรม ตามที่ไต่แถลงให้ทราบมาตามลำดับนั้น บัดนี้รัฐบาลได้ดำเนินการให้ จอมพล ประภาส จารุเสถียร เดินทางออกไปนอกประเทศไทยแล้ว เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2519 เวลา 14.23 น. โดยเครื่องบินเที่ยวพิเศษจากท่าอากาศยาน กองทัพอากาศ ประเทศไทยไปยังสนามบินนานาชาติ ณ กรุงไทเป ประเทศสาธารณรัฐจีน

ทางการประชุมประหว่งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อได้ทราบแถลงการณ์ของรัฐบาลและการเดินทางออกจากประเทศไทยของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร แล้วการประชุมจึงได้สลายตัวเมื่อเวลา 19.00 น.

จากเหตุการณ์การลักลอบเข้าประเทศไทยของ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ระหว่างวันที่ 15 - 22 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และคณะรัฐมนตรีได้มีการประชุมด่วน โดยมอบหมายให้ พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้เจรจาให้ จอมพล ประภาส จารุเสถียร ออกจากประเทศไทย และไม่ประสมผลสำเร็จนั้น ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ กลุ่มหนึ่งประมาณ 30 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคใต้ ไม่พอใจที่ พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา ไม่สามารถเจรจาได้สำเร็จเนื่องจากเกรงใจทหารจึงได้โจมตี พล.อ. ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา ว่าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แต่ไม่สามารถคุมทหารได้ สมควรที่จะออกไปเสีย ประกอบกับมีเสียงนายกรัฐมนตรีกล่าวถึง พล.อ.ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา ว่าคุมทหารไม่ได้¹ ดังนั้นหลังจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้คลี่คลายไป โดย จอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้ยินยอมออกไปจากประเทศไทยแล้ว พล.อ. ทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา จึงได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และต่อมาในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2519 จึงได้พระบรมราชโองการแต่งตั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่ง²

¹ สยามจกหมายเหตุ 1 (สิงหาคม 2519): 834

² เรื่องเดียวกัน

อีกกรณีหนึ่งจะเห็นได้จากการลักลอบเดินทางเข้าประเทศไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 สืบเนื่องจากในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ท่านผู้หญิง จงกต กิตติขจร ได้เดินทางจากสิงคโปร์มายังประเทศไทย พร้อมกับ นายชำนานู และ นางนงนาด เพ็ญชาติ บุตรชายและบุตรสาว และได้ชี้แจงว่า ขณะนี้ จอมพล ถนอม กิตติขจร ยังไม่คิดที่จะเดินทางกลับประเทศไทย แต่จะเข้าประเทศไทยเมื่อได้รับอนุมัติจากรัฐบาลเท่านั้น รุ่งขึ้นในวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ท่านผู้หญิง จงกต กิตติขจร ก็ได้มอบให้ นางนงนาด เพ็ญชาติ คุณหญิงนงนุช จิรพงศ์ และ นางทรงสมร ครุเสนีย์ เข้าพบ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เพื่อขอให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร กลับเมืองไทย และต่อมาในวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2519 นาวาอากาศโท ยุทธพงศ์ กิตติขจร ก็ได้เข้าพบ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ยื่นหนังสือชี้แจงเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์และเหตุผลที่ จอมพล ถนอม กิตติขจร จะขอเดินทางเข้าประเทศไทย ซึ่ง คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเรื่องนี้แล้ว เห็นว่ายังไม่สมควรที่จะให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร เดินทางเข้ามาในระยะนี้ เพื่อเห็นแก่ความสงบของบ้านเมือง และได้สั่งการไปยังสถานทูตไทยในสิงคโปร์ เพื่อแจ้งแก่ จอมพล ถนอม กิตติขจร ว่าอย่าเพิ่งเข้ามาในระยะนี้ พร้อมทั้งให้สถานทูตไทยแจ้งผลการประชุมคณะรัฐมนตรีแก่ จอมพล ถนอม กิตติขจร ด้วย¹

แต่แล้วในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 จอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งได้บรรพชาเป็นสามเณรที่สิงคโปร์ ก็ได้เดินทางมาประเทศไทย พร้อมด้วยพระมหาสุจินต์ เจ้าอาวาสวัดไทยในสิงคโปร์ และร้อยโทสุวิทย์ ยอกมณี บุตรชาย โดยเครื่องบินสายการบิน เจ เอ แอล เที่ยวบินที่ 718 โดยมี นายชำนานู เพ็ญชาติ บุตรชาย และนาวาอากาศโท ยุทธพงศ์ กิตติขจร บุตรชายคอยต้อนรับอยู่ที่ท่าอากาศยานดอนเมือง พลอากาศตรี สุรยุทธ นิเวศบุตร เจ้ากรมการบินพลเรือน และนาวาอากาศตรี ถนอม กุลบุตร

¹สยามจกหมายเหตุ 1 (สิงหาคม 2519): 832

รองเจ้ากรมการบิณฑบาตเรือน ได้ไปให้ความสะดวก และหลังจากปฏิบัติตามระเบียบของ
กองตรวจคนเข้าเมืองแล้ว พล.ต.ต.นิยม กาญจนวัฒน์ ผู้บังคับการกองตรวจคนเข้าเมือง
ก็ได้ให้น้ำ จอมพล ถนอม กิตติขจร นั่งรถเข้ากรุงเทพฯ ตรงไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร และ
ได้เข้าสู่พิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา โดยมีสมเด็จพระญาณสังวร เป็นองค์
อุปัชฌาย์ มีพระธรรมกติก กับ พระเทพญาณวิสิษฐ์ เป็นพระคู่สวด และพระในวัด 15 รูป
นั้นเป็นพระอันคับ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ไปเยี่ยมอาการขุนโสภิต
บรรณลักษณ์ บิดาแล้วจึงกลับวัด ในการเดินทางเข้าประเทศไทยของ จอมพล ถนอม
กิตติขจร ครั้งนี้ พล.ต.ต.นิยม กาญจนวัฒน์ ชี้แจงว่าได้รายงานให้รัฐบาลทราบทุกระยะ

ทางคานศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดย นายสุธรรม แสงประทุม
เลขาธิการศูนย์ ได้จัดประชุมกลุ่มต่าง ๆ 165 กลุ่ม ประชุมที่ตึกจักรพงษ์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ภายหลังจากการประชุม นายสุธรรม แสงประทุม ได้กล่าวว่า "การเข้ามา
ของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ครั้งนี้ แสดงว่า รัฐบาลนี้ไม่มีเสถียรภาพ ฝ่ายทหารเป็นผู้
กำหนดอะไรก็ได้ การเดินทางเข้ามาที่สืบเนื่องมาจากการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารกลุ่ม
ทหารบางกลุ่มกับพรรคชาติไทย ได้ดึงเอา จอมพล ถนอม กิตติขจร เข้ามาต่อรอง เพื่อ
หาตำแหน่งให้พรรคพวกของตน ที่ประชุมได้กำหนดความผิดของ จอมพล ถนอม กิตติขจร
คือสั่งฆ่า นักเรียน นักศึกษา ประชาชน โดยโมโหจริต ไม่คำนึงถึงพระราชกระแสรับสั่ง
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งที่ประชุมให้ดำเนินการคัดค้านการเข้ามาของ
จอมพล ถนอม กิตติขจร ทั่วประเทศ" และในบ่ายวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 ตัว
แทนกลุ่มนักเรียน 165 กลุ่ม ก็ได้เข้าพบ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เพื่อ
ยื่นหนังสือขอทราบท่าทีรัฐบาล ต่อมาในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2519 รัฐบาลก็ได้ออก
แถลงการณ์ชี้แจงว่า รัฐบาลตระหนักในภาระกิจอันสำคัญยิ่งที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย
ของบ้านเมือง จะดำเนินการทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายให้เห็นแก่ความสงบสุขของประชาชน
ทั้งนี้รวมทั้งมีมาตรการให้ท่านสุกิตติขจร ภิภุ เห็นแก่ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เมื่อ
สำเร็จกิจตามความมุ่งหมายในการเดินทางเข้าประเทศได้เสร็จสิ้นลง โดยขอให้ประชาชน
ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือรัฐบาลในการรักษาความสงบของบ้านเมือง

ในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมตามวาระปกติ หลังจากผ่านการพิจารณาการพิจารณาการกระทำผิดแล้ว นายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด อุตรดิตถ์ หัวหน้าพรรคสยามใหม่ ได้ยื่นกระทู้ถามถึงเรื่องการกลับเข้าประเทศไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร โดยตั้งคำถาม และซักกระทู้ในทำนองว่า รัฐบาลมีส่วนรู้เห็นเป็นใจต่อการกลับมาของ จอมพล ถนอม กิตติขจร หรือไม่ นายกฯ เสนีย์ ปราโมช ตอบสรุปความว่า รัฐบาลไม่รู้เห็นและไม่ได้สนับสนุนให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร เข้ามาพำนักในประเทศไทย แต่รัฐบาลไม่มีอำนาจใด ๆ ที่จะห้ามหรือชักชวนการเดินทางของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ เนื่องจากกฎหมายรัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็จะดำเนินการให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร เดินทางออกนอกประเทศ เพื่อความสงบสุขของคนในชาติ โดยจะดำเนินการตามกฎหมาย¹

เมื่อหมควาระตามกระทู้ถาม นายมงคล สุนทรชจร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมา พรรคชาติไทย รองประธานรัฐสภาทำหน้าที่แทน นายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธานรัฐสภา ซึ่งถูกจากบัลลังก์ เนื่องจากต้องการรักษามารยาทที่เป็นกฎที่ดีกับ จอมพล ถนอม กิตติขจร ในอดีตมาก่อน ได้แจ้งให้สมาชิกทราบว่า มีผู้ยื่นญัตติถามเรื่อง การกลับประเทศไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร รวมทั้งหมก 4 รายชื่อ นายจุมพล มณีเนตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะเชิงเทรา หัวหน้าพรรคประชาธิปไตย นายแกล้ว นรปติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยม นายมานะ พิทยาภรณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุรินทร์ พรรคกิจสังคม และนายไพฑูรย์ วงศ์วานิช สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปไตย สมาชิกผู้ยื่นญัตติถามทั้ง 4 ราย นั้นมี นายจุมพล มณีเนตร เพียงผู้เดียวที่สนับสนุนการกลับประเทศไทยของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ส่วนที่เหลืออีก 3 ราย ต่างแสดงความไม่เห็นด้วย และ

¹สยามจกหมายเหตุ 1 (กันยายน 2519): 921 - 923

เร่งเร้าให้รัฐบาลดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดในอันที่จะให้จอมพล ถนอม กิตติขจร เดินทางออกจากประเทศไทย การอภิปรายได้มุ่งชี้ให้เห็นความผิดพลาดของ จอมพล ถนอม กิตติขจร สมัยที่เป็นผู้กุมอำนาจบริหารการปกครองประเทศ การทุจริต การหลีกเลี่ยงไม่ยอมเสียภาษี และการสั่งฆ่า นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ผู้อภิปรายกล่าวหาสถานีวิทยุยานเกราะว่าบิดเบือนความจริง สร้างความแตกแยกให้กับคนในชาติ และเสนอให้ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช ลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี แม้แต่ นายวีระ มุสิกพงศ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของกรุงเทพฯ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นโฆษกของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมี ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค ก็ได้อภิปรายตำหนิการบริหารงานของรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีอย่างหนัก โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการ เสนอร่างพระราชบัญญัติจำกัดถิ่นที่อยู่ของบุคคลบางประเภท เพื่อกำหนดเขตให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร และพันเอก ณรงค์ กิตติขจร อยู่ในบริเวณที่รัฐบาลจัดสรรให้ โดย นายวีระ มุสิกพงศ์ กล่าวหาว่า รัฐบาลไปสนับสนุนร่างกฎหมายที่สมาชิกเป็นผู้เสนอฉบับนี้ จึงขอให้รัฐบาลแสดงความจริงใจต่อสมาชิกด้วยการรับเป็นเจ้าของ เรื่อง เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้คือสภาเสียเอง¹

จากการอภิปรายดังกล่าวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นเหตุให้ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช ประกาศต่อสภาว่ารัฐบาลไม่อาจเสนอร่างกฎหมายซึ่งมีลักษณะขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 47 ซึ่งบัญญัติว่า จะเนรเทศบุคคลที่มีสัญชาติไทยไม่ได้ ประกอบกับมีสมาชิกหลายคนไม่ไว้วางใจ จึงขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายหลังจากการประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ยุติลง ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช ได้มอบหมายให้ นายนิธิพัฒน์ ชาติจันทร์ เลขาธิการนายกรัฐมนตรีร่างหนังสือลาออกเพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย

¹ สยามจกหมายเหตุ 1 (กันยายน 2519): 921 - 923

และได้นำเสนอต่อประธานรัฐสภา โดยใบลาออกได้ส่งถึงสำนักราชเลขาธิการในมา
วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 เป็นอันสิ้นสุดรัฐบาล ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช¹

สาเหตุทางรัฐธรรมนูญ

สาเหตุความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทย อีกประการหนึ่งได้แก่
สาเหตุทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งสืบเนื่องมาจากตัวบทรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ที่มีใ้ให้อำนาจ
แก่รัฐบาลอย่างพอเพียงในยามเกิดภาวะคับขันหรือวิกฤตการณ์ขึ้นภายในประเทศ จะเห็น
ได้จากกรเกิดเหตุการณุ่นวายจากการประท้วงการก่อกบฏของ จอมพล ประภาส
จารุเสถียร ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และจอมพล ถนอม กิตติขจร ในวันที่
19 กันยายน พ.ศ. 2519 รัฐบาล ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช ขาดอำนาจที่เรียกว่า
"อำนาจพิเศษในสถานการณ์พิเศษ" ซึ่งในสถานการณ์พิเศษนี้หลายประเทศได้ให้รัฐบาลมี
อำนาจดังกล่าวอยู่ ดังที่มีปรากฏในมาตรา 16 แห่งรัฐธรรมนูญปัจจุบันของประเทศฝรั่ง
เศส (รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1958 แห่งสาธารณรัฐที่ 5)² และในมาตรา 81 แห่ง
รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (รัฐธรรมนูญ The
Basic Law ค.ศ. 1949)³ แต่กรณีประเทศไทย อำนาจในสถานการณ์พิเศษดังกล่าว
ไม่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2517 ทั้งนี้เพราะผู้ร่างรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ในขณะนั้นล้วน
แตกฉานเผด็จการกัน และเกรงไปว่าการมีมาตราพิเศษเช่นว่านี้ในรัฐธรรมนูญ จะเป็น

¹ เรื่องเดียวกัน

² จูร์พล ราชภัณฑารักษ์, การเมืองประเทศฝรั่งเศส (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523) หน้า 66

³ ปรากฏใน The Basic Law For The Federal Republic of
Germany 1949, Article 81.

การให้อำนาจมากเกินไปแก่รัฐบาล¹

นอกจากนี้แล้ว ในตัวบทของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ที่กำหนดโครงสร้างการปกครองในระบอบรัฐสภานั้น การปกครองในระบอบรัฐสภาแบบอังกฤษจะประสบผลสำเร็จทางการเมือง จักต้องมีกลไกที่ทำให้ระบอบนี้ดำเนินไปได้อย่างดี อันได้แก่ การมีระบบพรรคการเมือง 2 พรรคใหญ่ ๆ² แต่กรณีประเทศไทยกล่าวได้ว่ายังไม่มีพรรคการเมืองในแนวความคิดแบบสถาบัน แต่เป็นในรูปของกลุ่มทางการเมืองมากกว่า และยังมีจำนวนพรรคมากมาย ซึ่งก่อนการเลือกตั้งในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 มีพรรคการเมืองที่จดทะเบียนถึง 57 พรรค และมีพรรคการเมืองต่าง ๆ ใ้รับเลือกตั้งเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 22 พรรค โดยไม่มีพรรคการเมืองพรรคใดที่ได้รับเลือกตั้งและมีเสียงข้างมากเด็ดขาดในรัฐสภา จึงส่งผลให้รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นหลังการเลือกตั้งของประชาชนในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2518 และในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 ออกมาในรูปรัฐบาลผสม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในเรื่อง เสถียรภาพและประสิทธิภาพของรัฐบาลในระบอบรัฐสภา

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ ใ้ชี้ให้เห็นถึงสภาพทางการเมืองของไทยว่าแม้ในช่วงระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จะเป็นช่วงที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ มีรัฐบาลที่เข้ามาบริหารงานปกครองประเทศที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนก็ตาม แต่รัฐบาลพลเรือนที่เข้ามาปกครองประเทศขณะนั้นก็ไม่ได้

¹ สัมภาษณ์ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย หนึ่งในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งเป็นผู้เสนอมาตราพิเศษในสถานการณ์พิเศษ แต่แพะแ่นเสียงของที่ประชุม, 4 สิงหาคม 2523

² พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, หลักรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 106 - 117

มีอำนาจในการบริหารงานประเทศอย่างแท้จริง ยังเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอและขาดประสิทธิภาพ

3. พลังนักศึกษาหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้สร้างภาพพจน์เป็นชาย เช่น มีการใช้กฎหมายกันบ่อยครั้ง ทำให้สังคมเกิดความกลัวชาย

ก่อนเกิดเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น ได้เกิดกลุ่มหลากหลายที่ก่อตัวกันเพื่อเป็นพลังเคลื่อนไหวทางการเมืองขึ้นหลายกลุ่ม กลุ่มพลังที่นับว่าสำคัญที่สุดที่ได้มีกิจกรรมแสดงต่อสาธารณชนคือ กลุ่มพลังของนักศึกษา ซึ่งต่อมาได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรขึ้นในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 ที่เรียกตัวเองว่า "ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย"¹ ซึ่งเป็นองค์กรที่ประกอบขึ้นจากตัวแทนของนิสิต นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในประเทศเพื่อทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และเป็นแกนนำของกลุ่มพลังนักศึกษาทั่วประเทศ ดังก่อนเกิดเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีกลุ่มพลังที่ประกอบไปด้วย นิสิต นักศึกษา และประชาชน ที่เรียกตัวเองว่า "กลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ" ทำการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และให้รัฐบาลทหารของ จอมพล ถนอม กิตติขจร คืนสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน โดยได้จัดให้มีการชุมนุมเรียกร้องให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นกฎหมายหลักในการปกครองประเทศ โดยได้ทำการชุมนุมเรียกร้องในวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ณ อนุสาวรีย์ทหารอาสา บริเวณสนามหลวง กรุงเทพฯ และได้ถูกจับ ต่อมาในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในขณะที่เดินแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ที่บริเวณประตูน้ำ กรุงเทพฯ

ต่อมาจึงได้เกิดการรวมกลุ่มพลังของ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ทำการประท้วงรัฐบาล และเรียกร้องให้ปล่อยกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้โดยมีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นแกนนำในการประท้วง จนกระทั่ง

¹ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516

เกิดเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันเป็นผลให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี และผู้มีบัญชาการทหารสูงสุด ต้องลาออกจากตำแหน่ง และออกนอกประเทศไป

เหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้นำมาซึ่งความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพลังนักศึกษา ซึ่งประสบผลสำเร็จในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพลังนักศึกษาในช่วงก่อน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และช่วงหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น ได้รับการสนับสนุนและร่วมมืออย่างมากจากประชาชน ความร่วมมือในการสนับสนุนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญจะเห็นได้จากการบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ที่ประชาชนสนับสนุนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาฯ จากการแถลงของ น.ส.จิราภรณ์ เจริญสุข เภรัญญิก ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2517 เสนอบริจาคมีจำนวนถึง 21 ล้านบาท¹ ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่มากมาย ซึ่งไม่เคยมีกลุ่มพลังทางการเมืองใดได้รับการบริจาคและสนับสนุนจากประชาชนมากอย่างนี้มาก่อน

หลังจากประสบความสำเร็จในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญแล้ว ต่อมาการดำเนินกิจกรรมของพลังนักศึกษาซึ่งนำโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ก็ได้ใช้พลังในการเรียกร้องความยุติธรรมให้กับสังคม และได้ร่วมกับกลุ่มพลังต่าง ๆ ในการเรียกร้องการแก้ไขปัญหาให้กับสังคมมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งเข้าไปร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ในการประท้วงและเรียกร้องในแทบทุกเรื่องและทุกปัญหา ทำให้เกิดความสับสนในหมู่ประชาชน เพราะบางเรื่องประชาชนก็เห็นว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้อง แต่ศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาฯ ก็ประท้วงและโจมตีรัฐบาล เช่น กรณีการจลาจลนองเลือดที่พัลลภพลาไชย คืนวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 เนื่องจากตำรวจจับกุม นายพูน ล้ำลือประเสริฐ คนขับแท็กซี่ที่ทำผิดกฎหมายแล้ว นายพูน กล่าวหาว่าตำรวจข่มขู่ เหตุการณ์ก็บานปลายออกไป

¹ ประชาธิปไตย (25 มกราคม 2517): 2

เป็นการปะทะกันระหว่างตำรวจกับประชาชน มีผู้เสียชีวิต 27 คน บาดเจ็บ 120 คน
รัฐบาลประกาศภาวะฉุกเฉิน เหตุการณ์จลาจลได้ติดต่อกันถึงวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2517
ก็ได้ส่งลง ตำรวจระบุงการจลาจลเกิดจากพวกอันธพาลแก๊งคัมภีร์ และแก๊งค็อกอินทรีย์
ฉวยโอกาสก่อเหตุวุ่นวาย ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มอิสระต่าง ๆ
ได้โจมตีการกระทำของตำรวจว่าทารุณแรง เกินกว่าเหตุ¹ เป็นต้น

จากการที่พลังนักศึกษาเข้าไปร่วมสนับสนุนกับแทบทุกกลุ่มในการ เรียกร้องให้
แก้ไขปัญหาค่าง ๆ ต่อรัฐบาลนั้น ทำให้ความสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อพลังนักศึกษาใน
ระยะหลังลดน้อยลง โดยจะเห็นได้จากการสนับสนุนประท้วงของนักศึกษาไม่ได้รับการ
สนับสนุนร่วมมือช่วยเหลือบริจาคสิ่งของ เงินทองต่าง ๆ มากเท่ากับช่วงเหตุการณ์ระหว่าง
วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และมีคนหาชนที่รู้สึก ว่า นักเรียน นิสิต นักศึกษา เกินขอบ
เป็นของพระเจ้าเพ้อและ เขื่อนระอาต่อการ เกินขอบประท้วงเรื่องต่าง ๆ ของพลังนักศึกษา²
ประกอบกับระยะหลังมีข่าวที่ทำให้ภาพพจน์ของศูนย์กลางนิสิต นักศึกษา เป็นไปในทางลบ
ก็คือ ข่าวการที่กรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา คือ นายราชัน วีระพันธ์ และนายบริพัตร
เมธาเวศร์ ไก่ทุจริตโดยยักยอกเงินบริจาคของประชาชนไปใช้ส่วนตัวถึงคนละ 20,000
บาท และ 722,338.26 บาท ตามลำดับ³ และข่าวการชกแย่งภายในของผู้นำศูนย์
กลางนิสิตนักศึกษา เป็นต้น

¹ สยามจกหมายเหตุ บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ พ.ศ. 2516 - 2518,
หน้า 34 ประชาธิปไตย (3 มกราคม พ.ศ. 2518): 2

² ประชาธิปไตย (15 พฤศจิกายน 2516): 4

ประชาธิปไตย (22 พฤศจิกายน 2516): 4

³ ประชาธิปไตย (14 ธันวาคม พ.ศ. 2516): 2

ประชาธิปไตย (27 มิถุนายน พ.ศ. 2518): 3

นอกจากนั้นที่สำคัญพลังนักศึกษาได้สร้างภาพพจน์ที่เป็นชาย ทำให้สังคมซึ่งมีความกลัวชาย หรือกลัวภัยคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว ไม่สนับสนุนพลังนักศึกษาเท่ากับในช่วงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้พลังนักศึกษาอ่อนแอลงและไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอในการเป็นพลังต่อรองทางการเมือง เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยได้กลุ่มพลังเก่าคือ กลุ่มข้าราชการจึงได้มีอิทธิพลกล้าแข็งเหมือนเดิม ในการฉวยโอกาสเพื่อครอบงำสังคมไทย

พฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มพลังนักศึกษาที่ได้แสดงออกในระยะหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาได้มีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางที่ทำให้ประชาชนทั่วไป เกิดภาพพจน์ที่เห็นนักศึกษาเป็นชาย ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความกลัวชาย และกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ทำให้ความศรัทธาและการสนับสนุนของประชาชนระยะหลังลดลงไป โดยจะเห็นได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

หลังจากชัยชนะของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน หลังวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แล้วกลุ่มนักศึกษาค่าง ๆ ได้จัดตั้งชมรมกันมากมาย กิจกรรมประเภทหนึ่งที่นักศึกษาสันใจกันมากคือการจัดพิมพ์หนังสือ วารสาร และพ็อกเก็ตบุ๊ค ขึ้นจำหน่ายเป็นการทั่วไปมากมายในที่สาธารณะ ซึ่งเป็นหนังสือประเภทโน้มน้าวใจไปในทางเผยแพร่และตีแผ่แนวความคิดคำสอนของลัทธิคอมมิวนิสต์ สังคมนิยม มาร์กซิสต์ เป็นต้น พฤติกรรมอื่น ๆ ที่สร้างภาพพจน์เป็นชายคือ

การจัดนิทรรศการจีนแดง ระหว่างวันที่ 23 - 29 มกราคม พ.ศ. 2517 องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดนิทรรศการเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ณ หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการแสดงประวัติและแนวความคิดของบุคคลสำคัญในลัทธิคอมมิวนิสต์ การแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับจีน เช่น ปัญหาการเมือง การปกครอง การศึกษา การแพทย์ การเศรษฐกิจ การกีฬา ความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศ มีการฉายภาพยนตร์และภาพนิ่ง และมีการอภิปรายปัญหา

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับจีน¹

กรณีเกิดเหตุการณ์ที่บ้านนาทราย อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ซึ่งหมู่บ้านนาทรายถูกเผา และฝ่ายเจ้าหน้าที่ชี้แจงว่าเป็นการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ แถวบ้านและกลุ่ม ปช.ปช. (ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย) ชี้ว่าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจ ระหว่างวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2517²

ระหว่างวันที่ 26 - 27 มกราคม พ.ศ. 2517 นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 5 คน ได้เข้าไปพบหัวหน้าผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่หมู่บ้านนาแก้ว จังหวัดหนองคาย และผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ได้ยื่นข้อเสนอผ่านนักศึกษาขอจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นโดยเปิดเผย ขอให้ ซี.ไอ.เอ. (องค์การสืบราชการลับ หรือศูนย์ประมวลข่าวกลางสหรัฐอเมริกา) และฐานทัพสหรัฐอเมริกา ออกจากประเทศไทย³

วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2517 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้นำชาวบ้านนาหินกอง เข้ากรุงเทพฯ เรียกร้องให้ทางการชดเชยค่าเสียหาย เพราะหมู่บ้านถูกเผา ขณะที่เจ้าหน้าที่ต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์⁴

ระหว่างวันที่ 10 - 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 คณะรัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ พุทธาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดนิทรรศการทางวิชาการเรื่อง สังคมนิยม เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน มีความเข้าใจถึงหลักการของสังคมนิยมอย่างถูกต้อง และวิเคราะห์การดำเนินงานของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่ใช้อยู่ในประเทศไทย⁵

¹สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 18

²เรื่องเดียวกัน

³เรื่องเดียวกัน

⁴สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 27

⁵สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 34

ระหว่างวันที่ 13 - 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา และแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ได้จัดให้มีการชุมนุมอภิปรายที่สนามหลวง เรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกประธานาธิบดี บริษัท เหมโก และออกแถลงการณ์เรื่อง "ถึงแดง" ให้รัฐบาลยุบกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เพื่อให้ยุติการสังหารประชาชนในการปราบคอมมิวนิสต์แบบเหี้ยมโหด และชกใช้ค่าเสียหายแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต และไฮปาร์คเรื่อง "ถล่มเขา เมาแดงถึงแดง" โดยได้นำประชาชนจังหวัดพัทลุง มาเล่าข้อเท็จจริง และ นายพินิจ จารุสมบัติ รองเลขาธิการฝ่ายการเมือง ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา พร้อมชาวบ้านพัทลุงได้ร้องเรียนขอความเป็นธรรมกับ พล.ต.ต. หลวง อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และท่านก็ได้รับที่จะเร่งดำเนินการสืบสวนสอบสวน¹

วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2518 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ได้จัดนิทรรศการฆ่าแกละ กอ.รมน. ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และระบุว่ามูลเหตุที่มีการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยสืบเนื่องจากทฤษฎี โคมินโน ของสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการปิดล้อมจีน และการปลุกผีคอมมิวนิสต์

ภาพพจน์จากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นขั้วที่พลังนักศึกษาได้แสดงออกโดยการประท้วงและเรียกร้องความเป็นธรรมต่าง ๆ ต่อรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้สังคมทั่วไป กลัวข้าย และมองนักศึกษาว่าเป็นพวกข้ายไป โดยจะเห็นได้จากการที่มีข่าวป้ายสีว่า นักศึกษาเป็นพวกข้าย เป็นคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งได้มีกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ² ได้ประชุมกันและทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีให้รัฐบาลจำกัดความ

¹ สยามจกหมายเหตุ ๑ (มกราคม 2519): 54

² ประชาธิปไตย (28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517): 2

คือกล่าวหา "ช้าย" เนื่องจากระยะช่วงนั้นได้มีการกล่าวหานักศึกษาและประชาชน
 อยู่เสมอว่าเป็นช้าย และมีหัวเอียงช้าย โดยเฉพาะกรณีบ้านนาทราย นายธีรยุทธ บุญมี
 ผู้นำนักศึกษาคนหนึ่งนำเรื่องการต่อสู้ เพื่อให้ทางราชการให้ความยุติธรรมแก่ชาวบ้าน
 นาทราย ก็ถูก พล.ท.สายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการ กอ.ปค. กล่าวหาเป็นคนเอียงช้าย
 การกล่าวหานักศึกษาและประชาชนว่าเป็นคนเอียงช้ายจะทำให้คนอื่น ๆ และประชาชน
 ทั่วไปเข้าใจว่าคนเหล่านั้นเป็นคอมมิวนิสต์ และการเกิดกลุ่มต่อต้านพลังนักศึกษาต่าง ๆ
 ขึ้น เช่น ขบวนการปฏิรูปแห่งชาติ ศูนย์อาชีพแห่งประเทศไทย ศูนย์อาชีพเสรี
 กลุ่มนวมพล กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มพิทักษ์ชาติไทย สหพันธ์นักศึกษาครู แนวร่วมต่อต้าน
 เผด็จการจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ กลุ่มประชาชนผู้รักชาติไทย กลุ่มวิหคสายฟ้า กลุ่ม
 ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนเสรีและหญิงไทย กลุ่มกรรมกรแท็กซี่ กลุ่มอาสาแนวร่วม
 บางซ้อ กลุ่มวัดสะพานพระโขนง กลุ่มประสานงานความมั่นคงแห่งประเทศไทย
 กลุ่มกรรมกรสามล้อ กลุ่มประชาธิปไตยสถานีวิทยุยานเกราะ เป็นต้น¹ รวมทั้งเกิดการ
 ต่อต้านโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยของนักศึกษาในบางแห่งถึงกับไม่ยอมรับรองความ
 ปลอดภัยของนักศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตย และขับไล่นักศึกษาออกจากหมู่บ้าน
 เช่น กรณีเกิดการต่อต้านนักศึกษาที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 15 มิถุนายน
 พ.ศ. 2518 ประชาชนกลุ่มหนึ่งได้บุกเผารถ และปิดล้อมโรงเรียนที่กลุ่มนักศึกษาที่เรียก
 ตัวเองว่า "กลุ่มประชาบาลเพื่อประชาชน" ไร่เป็นที่สัมมนา ณ โรงเรียนบ้านถนนแก้ว
 ตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ต้องยุติการสัมมนากลางกัน เนื่องจากประชาชน
 โกรธแค้นในข่าวที่ว่ากลุ่มสัมมนาหมิ่นพระบรมเชษฐาภาพ² หรือการยุบศูนย์เผยแพร่ประชา
 ธิปไตยที่จังหวัดหนองคาย เป็นต้น³

¹สยามจดหมายเหตุ 1 (มีนาคม 2519): 285

²สยามจดหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 80

³ประชาธิปไตย (28 เมษายน พ.ศ. 2517): 1

จะเห็นได้ว่า การเข้าไปร่วมประท้วงในการเรียกร้องและเร่งรัดให้รัฐบาล แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยรับความทุกข์เรื่องไปของกลุ่มพลังนักศึกษา โดยเฉพาะการประท้วง หรือการเรียกร้องที่มีพฤติกรรมที่แสดงภาพพจน์เป็นชาตินิยม ทำให้พลังนักศึกษาที่จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนลดน้อยลง ทำให้สังคมเกิดความกลัวชาตินิยมมากขึ้น ประชาชนจึงหันไปเรียกร้องและสนับสนุนพลังทางทหาร เพื่อให้เข้ามาเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ทำให้กลุ่มพลังนักศึกษาที่เป็นรากฐานของการพัฒนาในระบอบประชาธิปไตยนั้น ไม่สามารถเป็นกลุ่มพลังที่มีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับกลุ่มพลังเก่าและมีอำนาจพอที่จะเป็นกลุ่มพลังที่จะคานอำนาจและอิทธิพลของกลุ่มพลังเก่าได้

4. การเคลื่อนไหวประท้วงและการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็นประจำ

หลังเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ประชาชนทั่วไปมีความตื่นตัวทางการเมืองมาก อันเป็นผลจากความสำเร็จในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และต่อมาก็ได้มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 สถานการณ์ช่วงนี้เป็นช่วงที่ประชาชนถือว่ามีความเสรีภาพเต็มที่ กำลังตื่นตัวและชื่นชมกับเสรีภาพที่ได้รับมา ผลจากความสำเร็จในการเดินขบวน การประท้วงของขบวนการนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน โดยมีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวดังกล่าว ได้เป็นแบบอย่างที่ทำให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ เอาเป็นตัวอย่าง หากต้องการเรียกร้องสิ่งใด ก็จะมีการเดินขบวนประท้วงกัน เพื่อใช้กฎหมายเรียกร้องตามต้องการต่าง ๆ ช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่มีการใช้เสรีภาพกันอย่างมากมายเป็นประวัติการณ์อย่างไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย การเดินขบวนประท้วงมีมากมาย การใช้กฎหมายเป็นไปอย่างกว้างขวางใคร่ครวญขยายไปในแทบทุกวงการของสังคมไทย การเดินขบวนประท้วง การเรียกร้อง โดยใช้กฎหมายต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม

พ.ศ. 2519 นั้น มีมากถึง 1,232 ครั้ง¹ ซึ่งการไขกฏหมุ่กันอย่างพร่ำเพรื่อ ทำให้เกิดความวุ่นวายกันทั่วไป สถานการณ์บ้านเมืองมีแต่ความสับสน และตึงเครียด รัฐบาลเองก็ไร้เสถียรภาพ เพราะต่างฝ่ายต่างก็คิดแย่งอำนาจกัน การเรียกร้องการประท้วงต่าง ๆ ที่ผ่านมาในช่วงนี้ กลุ่มที่ทำการเรียกร้องและประท้วงมากที่สุดก็คือ กลุ่มกรรมกร ซึ่งมีอยู่เป็นประจำ การประท้วงต่าง ๆ ของกรรมกร ดังกล่าวนี้อาจทำให้เกิดความปั่นป่วนกับ ประชาชนโดยทั่วไป เพราะการประท้วงผลงานของกรรมกรย่อมมีผลกระทบกับความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งมีผลสะท้อนต่อเสถียรภาพและความคงอยู่ของรัฐบาล อันเป็นชนวนทำให้เกิดการปฏิวัติ รัฐประหารของฝ่ายทหาร โดยประชาชนเองก็ไม่ได้ต่อต้านการปฏิวัติ รัฐประหาร กลับจะเห็นชอบอีก เพราะว่าทำให้บ้านเมืองไม่วุ่นวาย มีความสงบเกิดขึ้น

การเดินขบวนประท้วงและเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ นั้นได้เป็นมาตรการที่ใช้กันแพร่หลายจนเปรียบเสมือนเป็นแฟชั่นทางการเมือง ที่หากกลุ่มใดต้องการเรียกร้องความยุติธรรม หรืออะไรก็ตามแล้ว กลุ่มต่าง ๆ ก็จะไขกฏหมุ่เป็นการประท้วง หรือเดินขบวนเรียกร้องกันทั่วไป ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เห็นว่าจะเป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งความยินยอมจากฝ่ายที่ถูกเรียกร้อง และประสบผลสำเร็จตามความปรารถนา ผลก็คือเกิดการประท้วงกันทั่วไปทุกวงการ ทำให้สถานการณ์บ้านเมืองเต็มไปด้วยความตึงเครียด และวุ่นวาย รัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายบริหารก็ต้องพะวงกับการชุมนุมประท้วงตลอดเวลา เพราะการประท้วงแทบทุกครั้งจะต้องมีการยื่นคำขาดให้รัฐบาลแก้ไขทุกครั้ง การชุมนุมประท้วงเดินขบวนโดยกฏหมุ่ต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ คือ

การชุมนุมประท้วงของพนักงานต่าง ๆ แม้ในหน่วยงาน องค์การการกุศลก็ได้แพร่ระบาด เช่น สภาอากาศไทย โดยในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 พนักงาน

¹ กระทรวงมหาดไทย, กรมแรงงาน, สถิติการพิพาทแรงงาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น 2521) หน้า 45

ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ได้ชุมนุมประท้วงเรียกร้องให้เพิ่มเรื่องสวัสดิการและเงิน
เดือน รวมทั้งเรียกร้องให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธมาภินันท์ อุปนายกผู้อำนวยการ
สภาการศึกษาไทยลาออก ซึ่งทางสภาการศึกษาไทยก็ได้ชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงาน
ของสภาการศึกษาไทยให้พนักงานที่ชุมนุมประท้วงได้เข้าใจ ต่อมาอุปนายกผู้อำนวยการสภา
การศึกษาไทย ก็ได้ทำหน้าที่ลาออก โดยองค์สภานายกสภาการศึกษาไทย ได้อนุมัติให้ลา
ออกได้ ตั้งแต่วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 การชุมนุมประท้วงจึงได้สลายตัว¹

ในวงการข้าราชการตำรวจ วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ตำรวจสถานี
ลุมพินี ได้ชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องสวัสดิการ และได้สลายตัวเมื่อผู้บังคับบัญชา
มาชี้แจงข้อปัญหาต่าง ๆ ให้เข้าใจ² วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2518 ประชาชนและ
ตำรวจได้ต่อต้านประท้วงการใช้กฎหมายเหนือกฎหมายของนักศึกษา กรณีเกิดจลาจล และ
กลุ่มนักศึกษาได้บุกเผาจวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อมารัฐบาลได้ปล่อย
ตัวนักศึกษาที่ถูกจับ คงเหลือผู้ต้องหา 9 คน ทางตำรวจได้ประท้วง และเรียกร้องให้
อธิบดีกรมตำรวจลาออก โดยการประท้วงนี้ ตำรวจในกองบังคับการเขต 8 ได้ยื่นใบลา
ออกประท้วงคำสั่งปล่อยผู้ต้องหาจลาจลของอธิบดีตำรวจ ซึ่งคงเหลือผู้ต้องหา 9 คน ที่
ให้ดำเนินคดีให้เสร็จภายใน 15 วัน ในข้อหาเผาจวนและลักทรัพย์ทางราชการ ทาง
เจ้าหน้าที่ตำรวจได้หยุดงานประท้วงและชักชวนให้ตำรวจในกองบังคับการเขตต่าง ๆ
ทั่วประเทศ รวมประท้วงเพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและศักดิ์ศรีของตำรวจ
 และได้ส่งโทรเลขถึงนายกรัฐมนตรี และอธิบดีกรมตำรวจ ขอให้ยืนยันว่าการปล่อยตัว
ผู้ต้องหาจลาจลเป็นเพราะเหตุผลทางการเมืองไม่ใช่เพราะหลักฐานอ่อน และให้รัฐบาล
ดำเนินการให้ชมรมต่าง ๆ ทั่วประเทศจดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ต่อมาในวันที่
7 เมษายน พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์รับเงื่อนไขขอเรียกร้องของกลุ่ม
ตำรวจและกลุ่มตำรวจที่ประท้วงจึงได้สลายตัว³

¹ ประชาธิปไตย (23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516): 12

² ประชาธิปไตย (7 ธันวาคม พ.ศ. 2516): 1

³ สยามจดหมายเหตุ ๓ (มกราคม 2519): 65

วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2518 กลุ่มตำรวจได้เดินขบวนบุกทั้งบ้านนายก รัฐมนตรี สาเหตุเนื่องจากกรณีชานาในจังหวัดลำพูนจำนวนหนึ่ง พร้อมด้วยนักศึกษา ได้ทำการบุกบุกเมืองแม่เว และทำการปลดอาวุธตำรวจที่เข้าไปรักษาเหตุการณ์ ตลอด จนจับกุมผู้จัดการเมือง และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของรัฐบาลไป เพื่อประท้วงการกระทำของ เจ้าหน้าที่ตำรวจและการดำเนินงานของเมืองแม่เวที่ปล่อยให้ไหลนองไปใน ที่ดินของชานา การปฏิบัติการของชานาและนักศึกษาในขณะนั้นเป็นการใช้อำนาจโดย กฎหมายโดยไม่เคารพต่อกฎหมาย ซึ่งในครั้งนั้น พล.ต.ท. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น รองอธิบดี ตำรวจ ฝ่ายปราบปรามได้ออกคำสั่งให้มีการจับกุมชานาและนักศึกษาย่างคน รวมทั้งหมด จำนวน 9 คน ในข้อหารวมกันข่มขืนใจหน่วงเหนี่ยวกักขังทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ ก่อ ความวุ่นวายในบ้านเมืองและชุมนุมตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ (เนาคนสัก)¹

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมแล้ว และกำลังสอบสวนความผิดที่เกิดขึ้นนั้น ในวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2518 เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ก็ได้ยื่นหนังสือ ต่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ขอให้รัฐบาลชี้แจงเหตุผลในการจับกุม ชานาและนักศึกษาที่ลำพูน และในระหว่างการเจรจาเพื่อแจ้งสาเหตุแห่งการจับกุม ในครั้งนั้นอยู่ ก็ปรากฏว่ามีชานาในจังหวัดลำพูนคนหนึ่งถูกลอบทำร้าย ซึ่งรัฐบาลก็ ได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องส่วนตัว รัฐบาลกำลังสอบสวน หากความจริงอยู่ เมื่อรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ไปแล้ว บรรดานิสิตนักศึกษาในกรุงเทพฯ ไม่พอใจ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาจึงได้จัดให้มีการประท้วงด้วยการจัดชุมนุมอภิปราย กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมนักศึกษาและชานาและ กรณีชานาถูกลอบทำร้ายที่ลำพูน ซึ่งเริ่มที่สนามหลวงและ ต่อมาได้ขยายมาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2518 นายกรัฐมนตรีก็ได้ชี้แจงให้ทราบถึงเหตุการณ์และได้กล่าวยืนยันว่า

¹ ประชาธิปไตย

ในการจับกุมนักศึกษาและชวานานั้น รัฐบาลกำลังพิจารณาอยู่ด้วยความเป็นธรรม และยืนยันว่า รัฐบาลไม่ได้ลิดปรามปรามประชาชน ตามคำกล่าวหาของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ทรงข้ามรัฐบาลได้พยายามที่จะให้โอกาสแก่ประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพอันถูกต้องและอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย จากการชี้แจงของนายกรัฐมนตรีแล้ว ในวันต่อมาการประชุมของนักศึกษาที่เชียงใหม่ ก็ได้สลายตัว แต่ในกรุงเทพฯ ยังคงชุมนุมประท้วงต่อไป ต่อมาในวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ทางอัยการจังหวัดลำพูน ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าควรจะไม่ฟ้องคดีดังกล่าวได้ จึงได้เสนอถอนฟ้องต่อศาล และปล่อยผู้ที่ถูกจับกุมทั้ง 9 คน และผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวได้มาปรากฏตัวที่กรุงเทพฯ การชุมนุมประท้วงของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา จึงสลายตัว ซึ่งการปล่อยตัวนักศึกษาและชวานา 9 คนนี้ ต่อมารองอธิบดีกรมอัยการ คือ นายอรุณ อิศรภักดี ได้ชี้แจงว่าเป็นดุลยพินิจของกรมอัยการเอง ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง มิใช่ได้รับคำสั่งหรือการไปก้าวกายต่ออำนาจของฝ่ายใดทั้งสิ้น ครั้นวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ได้มีตำรวจจากนครสวรรค์ เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช จำนวนหนึ่ง เดินทางไปร่วมกับตำรวจที่ลำพูน ชุมนุมประท้วงการปล่อยตัวนักศึกษาและชวานาว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง และได้เสนอให้นายกรัฐมนตรีและอธิบดีกรมตำรวจไปชี้แจงซึ่งนายกรัฐมนตรีได้ปฏิเสธ เพราะมีราชการสำคัญที่กรุงเทพฯ และในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ตำรวจนครบาลจำนวนหนึ่งในกรุงเทพฯ ได้นัดหมายไปชุมนุมกันที่สนามหลวง และได้อภิปรายโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงในการปล่อยตัวชวานาและนักศึกษาที่ตำรวจจับ โดยตั้งข้อหาไว้แล้วอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อการประชุมในการอภิปรายโร้ผล ตำรวจเหล่านั้นก็ชักชวนกันเดินขบวนไปบ้านนายกรัฐมนตรี ที่ชอยสวนพหลุ กรุงเทพฯ เพื่อรับฟังคำตอบจากนายกรัฐมนตรีด้วยตนเอง

เมื่อขบวนของตำรวจซึ่งมีนายตำรวจนอกเครื่องแบบร่วมด้วยได้เดินทางมาถึงชอยสวนพหลุ ก็ได้ถูกสกัดกั้นจาก นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่นับตั้งแต่ อธิบดีกรมตำรวจ รองอธิบดีกรมตำรวจ และผู้บังคับการ โดยนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ได้ชี้แจงแก่ขบวนตำรวจเหล่านั้นว่า นายกรัฐมนตรียินดีและเต็มใจที่จะพบปะที่สถานีตำรวจนครบาล พุ่่งมหาเมฆ ขอให้ไปพบที่นั่น

ในช่วงเวลานั้นตำรวจที่เดินขบวนได้เกิดแตกแยกแบ่งกันเป็น 2 พวก ๆ หนึ่งเห็นชอบในการที่จะไปพบกับนายกรัฐมนตรีก่อนที่สถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆ อีกพวกหนึ่งซึ่งมีจำนวนน้อยและได้เสฟสุรามีนเมาในระหว่างที่ชุมนุมที่สนามหลวงมาแล้ว เห็นควรไปพบนายกรัฐมนตรีก่อน จึงได้แยกกันไป ซึ่งขณะนั้นนายกรัฐมนตรีก็นั่งอยู่ที่ชอยสวนพลู เพื่อไปพบกับขบวนตำรวจที่สถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆ

ขบวนการของตำรวจที่เมาส่วนน้อย เมื่อรวมกลุ่มกันและมาที่บ้านนายกรัฐมนตรีก่อนที่ชอยสวนพลู เป็นเวลาที่นายกรัฐมนตรีนั่งรถกลับบ้านไปแล้ว ตำรวจเหล่านั้นได้รับแจ้งว่านายกรัฐมนตรีนั่งรถไปรอพบที่สถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆแล้ว แต่ตำรวจกลุ่มนั้นไม่เชื่อ ดังนั้นตำรวจที่บ้าคลั่ง มีนเมาทั้งสุรา จึงได้ทำการพังรั้วบ้านและครุ เข้าไปในบริเวณบ้าน ทำลาย ต้นไม้ ดอกไม้ ที่ตกแต่งบริเวณสวนบ้าน และได้บุกกรุกเข้าไปในบ้านเห็นอะไรขวางหน้าก็ทำลายด้วยความบ้าคลั่ง โตะ เก้าอี้ สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในบ้านพังพินาศ หลังจากได้ทำลายสิ่งของต่าง ๆ จนหน้าใจแล้ว ตำรวจที่เมาเหล่านั้นก็ได้ลาถอยไปจากบ้านทรัพย์สินที่เสียหายและถูกฉกฉวยเอาไปนั้นไม่สามารถประเมินค่าได้ ทางด้านสถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆ กลุ่มตำรวจที่ชุมนุมอยู่นั้น เมื่อได้พบนายกรัฐมนตรีก่อน และฟังคำชี้แจงตอบข้อข้องใจแล้วก็ได้สลายตัวไป หลังจากนั้นนายกรัฐมนตรีก็นั่งรถกลับบ้าน ตำรวจส่วนน้อยได้เดินขบวนบุกพังรั้วประตูบ้านเข้าไปทำลาย ตลอดจนโจรกรรมทรัพย์สินส่วนตัวในบ้านอย่างบ้าคลั่ง นายกรัฐมนตรีกิ่งใจจะกลับบ้าน ก็ได้รับการยับยั้งจากรัฐมนตรีบางคน ตลอดจนอธิบดีกรมตำรวจ และนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่อารักขา ได้เสนอให้ไปปรึกษาหารือที่ทำเนียบรัฐบาลแทน ผลการปรึกษาหารือที่ทำเนียบรัฐบาลได้ลงเอยโดย นายกรัฐมนตรีก่อนยกโทษความผิดและอโหสิกรรมต่อการกระทำของตำรวจครั้งนี้ เพราะเห็นว่าเป็นตำรวจส่วนน้อยจำนวนหนึ่ง ประกอบกับตำรวจชั้นผู้น้อยเหล่านั้นได้รับการยุบ เลี้ยงสอนและ เสฟสุรามีนเมา จนแทบจะระงับสติไม่อยู่ และได้กระทำกรณีนี้ออกมาด้วยความขาดสติ เมื่อหายเมาแล้ว อาจจะรู้สึกคิดถึงถึงการรับผิดชอบได้ จึงใคร่จะให้โอกาสตำรวจเหล่านั้นได้กลับตัวกลับใจเป็นตำรวจที่ดีต่อไปในอนาคต ความเห็นของนายกรัฐมนตรีก็นั่ง เอยด้วยความเห็นชอบ

ของบรรดาผู้ร่วมประชุมและเหตุการณ์ต่อมาที่สงบเรียบร้อย¹

ในวงการนักโทษ ระหว่างวันที่ 9 - 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 นักโทษเรือนจำบางขวาง ได้ทำการประท้วงเนื่องจากทางการไม่ขอพระราชทานอภัยโทษให้ในโอกาสพระราชทานรัฐธรรมนูญ และวันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งทางกระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงว่ากำลังพิจารณากฎหมายลดโทษในเรือนจำให้แก่นักโทษที่ประพฤติดีอยู่แทนการอภัยโทษเป็นครั้งคราว ซึ่งนักโทษในเรือนจำบางขวางไม่พึงพอใจได้ทำลายทรัพย์สินของเรือนจำเสียหาย และขณะเดียวกันนักโทษในเรือนจำคลองเปรมที่ลาดยาวก็ประท้วงบ้างได้ก่อการจลาจลขึ้นในเรือนจำ ตำรวจต้องใช้อาวุธปราบปราม มีนักโทษได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต ในกรณีการจลาจลครั้งนี้กระทรวงมหาดไทยได้รับข้อเสนอ 6 ข้อ ของนักโทษไปพิจารณาและต่อมาคณะรัฐมนตรีก็ได้รับหลักการร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ การประท้วงจลาจลของนักโทษจึงยุติลง²

ในวงการพระภิกษุสงฆ์ ระหว่างวันที่ 10 - 18 มกราคม พ.ศ. 2518 พระภิกษุสามเณรกว่า 1,000 รูปได้ชุมนุมประท้วงอย่างสงบที่บริเวณลานอโศก วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เรียกร้องให้มหาเถรสมาคมคืนสมณศักดิ์แก่อดีต พระพิมลธรรมและอดีตพระศาสนโสภณ เนื่องจากมหาเถรสมาคมมิได้ให้คำตอบแก่กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งได้เสนอเรื่องราวและทางมหาเถรสมาคมจะให้คำตอบชี้แจงเกี่ยวกับสมณศักดิ์ของพระเถระทั้ง 2 รูป ดังกล่าว การชุมนุมประท้วงได้ยุติเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2518 สมเด็จพระสังฆราชจึงได้เสด็จมาที่ลานอโศกท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ และได้ประทานพระโอวาทแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรที่ชุมนุมประท้วงและชี้แจงจนเป็นที่เข้าใจ ในการรับเรื่องไปพิจารณา การชุมนุมประท้วงจึงยุติลงด้วยความสงบ³

¹ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกฯ ชีวิตและงาน, หน้า 319 - 338

²สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 43 - 45

³สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 49 - 50

ในวงการชานาชาวไร กลุ่มชานาชาวไรได้ชุมนุมประท้วงและเรียกร้องให้
 รัฐบาลช่วยเหลือแก้ไขความทุกข์ยากมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรื สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 โดยได้เดินทางมากันเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือ จนกระทั่งณีกกำลัง
 กันได้มาก และรัฐบาลสมัย นายสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้คำสั่งตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญ
 การปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาชานาชาวไร แต่ก็ไม่ไฉนผลเท่าที่
 ควร จนชานาชาวไรมาชุมนุมครั้งใหญ่ที่สนามหลวงอีก 2 ครั้ง ในเดือนมิถุนายน และ
 ธันวาคม พ.ศ. 2517 จนได้มีการจัดตั้งสหพันธ์ชานาชาวไรแห่งประเทศไทย เพื่อเป็น
 แกนนำในการต่อสู้เพื่อชานาชาวไรที่เสียเปรียบ¹ และครั้งสุดท้ายในวันที่ 2 พฤษภาคม
 พ.ศ. 2518 กลุ่มนักศึกษา และชานาชาวไรจาก 23 จังหวัด จำนวน 800 คน ได้เดินทางมา
 ชุมนุมกันที่สนามหลวง ได้ประชุมร่วมกันจัดตั้ง "กลุ่มสามประสาน" ซึ่งประกอบด้วย
 ชานาชาวไร กรรมกร และนักศึกษา เพื่อณีกกำลังในการเรียกร้องขอความเป็นธรรมกรณี
 ต่าง ๆ โดยจะดำเนินการในกรณีการเรียกร้องของชานาชาวไรเป็นกรณีแรก และยื่นคำขาด
 ให้รัฐบาลช่วยเหลือตามข้อตกลงที่รัฐบาลสมัย นายสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี
 ให้สัญญาไว้ 13 ข้อ ภายในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 และรัฐบาลได้ปฏิเสธขอ
 เรียกร้องโดยสิ้นเชิง โดยให้เหตุผลว่า รัฐบาลได้ทำทุกวิถีทางที่จะแก้ไขปัญหาชานา
 ชาวไรอยู่แล้ว และรัฐบาลไม่อาจทำอะไรที่ผิดกฎหมาย หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญได้ ดังนั้นกลุ่ม
 ชานาชาวไรที่มาชุมนุมจึงได้สลายตัวไป²

ในวงการรัฐวิสาหกิจ พนักงานการไฟฟ้าวัดเสียม ได้ชุมนุมประท้วงในวันที่ 6
 ธันวาคม พ.ศ. 2516 เรียกร้องให้พิจารณาปรับปรุงเงินเดือน สวัสดิการให้กับพนักงาน
 และได้ชูโดยการตัดกระแสไฟฟ้า เป็นเวลา 2 นาที 2 ครั้ง ต่อมาวันที่ 7 ธันวาคม
 พ.ศ. 2516 ฝ่ายพนักงานกับฝ่ายบริหารจึงเจรจาตกลงกันได้³

¹ประชาธิปไตย (1 มกราคม 2518): 2

²สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 70 - 71

³สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม 2519): 11

ในวงการสาธาณูปโภค รถประจำทาง วันที่ 19 - 20 กันยายน พ.ศ. 2518 พนักงานรถโดยสารประจำทางในกรุงเทพฯ 18 บริษัท เริ่มทยอยหยุดงานตั้งแต่วันที่ 19 เพื่อประท้วงรัฐบาล ทำให้ประชาชนเดือดร้อนไม่มีรถประจำทาง สาเหตุเกิดจากการที่รัฐบาลมีนโยบายจะรวมรถประจำทางในกรุงเทพฯ และยังมี ความขัดแย้งกันกับพนักงานเดินรถประจำทาง เพราะฝ่ายพนักงานต้องการให้รัฐบาลดำเนินการทั้งหมด แต่รัฐบาลต้องการรวมแบบบริษัทรัฐวิสาหกิจ ผลการเจรจาที่มานายกรัฐมนตรี ชวยสวนพลู รัฐบาลตกลงที่จะจ่ายค่าแรงงานและสวัสดิการแก่พนักงาน และหากดำเนินการในรูปบริษัทไม่ได้ ผลจะเปลี่ยนเป็นองค์การรัฐวิสาหกิจใน 2 ปี จึงเป็นอันยุติพนักงานที่ชุมนุมประท้วงจึงได้เข้าปฏิบัติงานตามปกติ¹

ในวงการการศึกษา วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2518 นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นทุกคณะหยุดเรียนประท้วงการแต่งตั้งศาสตราจารย์ พิมล กลกิจ เป็นอธิการบดี ซึ่งประธานสภานักศึกษาเปิดเผยว่าท่านผู้นี้ได้บริหารล้มเหลวตลอดมา โดยทางรัฐบาลได้รับเรื่องพิจารณา²

ในวงการกำนันผู้ใหญ่บ้าน จากการที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันให้ผ่านร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่อีกครั้งหนึ่งด้วยคะแนนเสียง 151 ต่อ 3 ซึ่งมีสาระสำคัญร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่คือ การกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านหลายจังหวัดไม่พอใจที่จะให้มีการเลือกตั้งใหม่ถึงนั้นในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518 กำนันผู้ใหญ่บ้าน จากหลายจังหวัดจึงได้มาชุมนุมกันและโจมตีที่หน้าสภาผู้แทนราษฎร พร้อมทั้งประกาศจะลาออกและงดการทำงานบริการประชาชน และถ้าไม่เป็นผลจะถวายฎีกา หลังจากนั้นในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518

¹สยามจดหมายเหตุ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519): 105

²สยามจดหมายเหตุ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519): 104

กำนันจาก 11 จังหวัดในแถบภาคอีสานและภาคกลาง ก็ได้มาชุมนุมกันที่หน้าทำเนียบรัฐบาล เพื่อประท้วงการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ให้รัฐบาลเลื่อนการเลือกตั้ง กำนันทั่วประเทศออกไป 5 ปี ซึ่งรัฐบาลได้รับพิจารณาการชุมนุมประท้วงจึงได้ยุบเลิก¹

ในวงการหนังสือพิมพ์ ตามที่หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน มีนายสมชาย วงศ์สุภา เป็นบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นายณรงค์ เกตุทัต เป็นเจ้าของผู้อำนวยกา นายเปี้ย มาลากุล ๗ อายุชยา เป็นบรรณาธิการบริหาร ได้มีคำสั่งเลิกจ้างหัวหน้าข่าวและผู้สื่อข่าว ในกองบรรณาธิการของนครวม 6 คน ด้วยข้ออ้างเพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ผู้ถูกเลิกจ้างทั้ง 6 คน มีรายชื่อต่อไปนี้ 1. นายไพฑูริย์ สุขสุเมธ บรรณาธิการฝ่ายบทความ 2. นางชีรนุช มนุชรรมชรร บรรณาธิการฝ่ายการเมือง 3. น.ส.สุกัญญา พิณไพฑูริย์ ผู้สื่อข่าว 4. น.ส.รัตนา รัตนสุวรรณา ผู้สื่อข่าว 5. นายสมพงษ์ สระแก้ว นักเขียนข่าวคอลัมน์ 6. นายปราโมทย์ พิพัฒน์าศัย ผู้สื่อข่าว จากคำสั่งนี้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในหมู่พนักงานกองบรรณาธิการ ได้มีการร้องเรียนต่อกรมแรงงาน และตกลงกันไม่ได้ ดังนั้นในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2519 พนักงานในกองบรรณาธิการทั้งหมดนำโดย นายกำแหง ภริตานนท์ ได้หยุดงานประท้วงผู้บริหารงานหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย จึงมีคำสั่งห้ามพนักงานที่ประท้วง เข้ามายู่ในบริเวณโรงพิมพ์ พร้อมกับแถลงว่า พนักงานที่ประท้วงทำผิดขั้นตอน พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 มาตรา 34 ฝ่ายพนักงานที่ประท้วงก็แถลงว่า ได้ดำเนินการตามขั้นตอนพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ทุกประการ แต่ฝ่ายเจ้าของก็ผู้บริหารพยายามหน่วงเหนี่ยวเวลาการเจรจาออกไป

ในการประท้วงครั้งนี้ ฝ่ายเจ้าของและผู้บริหารหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ได้นำ

¹ สยามจกหมายเหตุ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2519): 117

ความแจ่มตอพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลพญาไทว่า พนักงานที่ประท้วงบุกruk เข้าไปในโรงพิมพ์ และฝ่ายพนักงานที่ประท้วงได้แจ่มความกลับว่า เจ้าของและผู้บริหาร หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย แจ่มความเท็จ

ต่อมาเจ้าของและผู้บริหารหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ได้ออกคำสั่งเลิกจ้าง พนักงานกองบรรณาธิการที่หยุดงานประท้วงรวม 33 คน และ นายณรงค์ เกตุทัต ผู้ อำนวยการหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ได้ออกคำสั่งอีกฉบับหนึ่ง ลงวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ปลดพนักงานในกองบรรณาธิการของตนเป็นวงที่ 2 จำนวน 62 คน ผู้ถูก ปลดคือ ช่างเรียง ฝ่ายผลิต ช่างแทน ฝ่ายจัดจำหน่าย ฝ่ายโฆษณา และฝ่ายพิสูจน์อักษร เมื่อรวมตัวเลขที่กองบรรณาธิการถูกปลดทั้งสิ้น 95 คน บรรดาพนักงานที่ถูกปลดทั้งหมด ได้เข้าร้องเรียนต่อกรมแรงงาน และทางกรมแรงงานได้เสนอแนะให้ผู้เสียหายดำเนินการฟ้องต่อศาลต่อไป¹

ในส่วนของกรรณกรนั้น ก็ได้มีการชุมนุมเรียกร้องประท้วงถึงขั้นนัดหยุดงานอย่าง มากมายเป็นประวัติการณ์ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2516 ถึง 2519 ถึงสถิติกรมแรงงานที่ เกี่ยวกับกรณีการนัดหยุดงานครั้งนี้

¹ สยามจกหมายเหตุ 1 (สิงหาคม 2519): 758 - 760

ตารางที่ 11 สถิติเกี่ยวกับกรณีการนัดหยุดงานโดยเปรียบเทียบจากปี พ.ศ. 2499
ถึง พ.ศ. 2519¹

พ.ศ.	จำนวนข้อพิพาทแรงงานถึงขั้นนัดหยุดงาน	จำนวนลูกจ้างที่เกี่ยวข้อง	จำนวนวันทำงานที่สูญเสีย
2499	12	66	3,673
2500	21	203	12,947
2501	4	458	4,202
2502	11	846	8,060
2503	2	3	64
2504	2	68	93
2505	3	81	763
2506	4	118	159
2507	6	300	539
2508	17	3,753	6,566
2509	17	5,413	18,764
2510	2	470	470
2511	14	1,867	3,217
2512	18	5,345	23,593
2513	25	2,888	6,004

¹กระทรวงมหาดไทย, กรมแรงงาน, สถิติแรงงาน 2520 หน้า 45

ตารางที่ 11 (ต่อ)

พ.ศ.	จำนวนขอพิพาทแรงงานถึงชั้นนักกฎหมาย	จำนวนลูกจ้างที่เกี่ยวข้อง	จำนวนวันทำงานที่สูญเสีย
2514	27	5,153	12,646
2515	34	7,803	19,903
2516	501	177,887	296,887
2517	357	105,883	507,602 $\frac{1}{2}$
2518	241	94,747	722,946
2519	133	65,342	495,619 $\frac{1}{2}$

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในช่วงระยะเวลาระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นี้สถานการณ์บ้านเมืองได้มีการชุมนุมประท้วง เกิดขบวนการนัดหยุดงานในแทบทุกวงการของสังคม และมีจำนวนครั้งของการประท้วงมากมาย อย่างไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองไทยมาก่อน สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายและไม่สงบทั่วไป ทำให้เกิดความตึงเครียดในบรรยากาศทางการเมือง อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่นำมาซึ่งการรัฐประหารในที่สุดของวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ทำให้ความหวังของประเทศในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องสลายลงไป

5. สาเหตุอื่น ๆ ทางการเมือง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น กลุ่มพลังที่สำคัญที่เป็นแกนหลักในการนำการเปลี่ยนแปลงจากรัฐบาลทหารมาเป็นรัฐบาลพลเรือนนั้นก็คือกลุ่มพลังนักศึกษา ซึ่งมีศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรหลักของขบวนการนักศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มพลังทางการเมืองที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงนั้นย่อมจะมาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพล และเข้ามายึดครองอำนาจ แต่สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น สภาพการณ์ที่ต่างออกไป กล่าวคือ กลุ่มผู้นำของพลังเหล่านี้ ไม่ได้เข้ามาใช้อำนาจหรือดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด ซึ่งก็เป็นผลที่สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวนี้ มิได้เป็นไปในลักษณะที่มีการเตรียมการกันมาก่อน หรือมิได้มีการวางแผนยึดอำนาจรัฐกันมาก่อน ดังจะเห็นได้จากก่อนเกิดเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น ในวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยนิสิต นักศึกษา และประชาชน ที่ชุมนุมกัน และออกแถลงการณ์เรียกร้องให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และคืนเสรีภาพแก่ประชาชนได้เริ่มจุดออกแถลงการณ์ที่อนุสาวรีย์ทหารอาสา บริเวณสนามหลวง กรุงเทพฯ และต่อมาได้ถูกตำรวจจับกุมจำนวน 13 คน โดยตำรวจได้ตั้งข้อกล่าวหาว่า ละเมิดประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 ว่าด้วยการห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 5 คน และยุยงให้เกิดกบฏในราชอาณาจักร¹

¹ ประชาธิปไตย (8 ตุลาคม พ.ศ. 2516): 4

หลังจากที่มีการจับกุมกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญแล้ว จึงได้เกิดปฏิกิริยาจากกลุ่มปัญญาชน มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย และโรงเรียนต่าง ๆ ได้มีการชุมนุมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เข้ามาร่วมเป็นแกนนำในการเรียกร้องปลดปล่อยตัวกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งถูกจับกุมดังกล่าวจำนวน 13 คน โดยไม่มีเงื่อนไข เพราะถือว่ากลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการเรียกร้องของกลุ่มพลัง นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนที่ชุมนุมเรียกร้องดังกล่าวก็เพื่อให้ประเทศได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบนั้นเอง การชุมนุมประท้วงได้แพร่ขยายออกไปทั่วประเทศทุกจังหวัด เป้าหมายในการชุมนุมประท้วงของ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ก่อนหน้า 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น มิได้หวังเพื่อล้มล้าง หรือยึดครองอำนาจจากรัฐบาลแต่อย่างใด เพียงแต่ให้มีการปล่อยกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญที่ถูกจับกุมโดยไม่มีเงื่อนไขเท่านั้น ซึ่งข้อสันนิษฐานประเด็นนี้จะเห็นได้จากการที่ผู้แทนศูนย์กลาง นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ซึ่งขณะนั้นศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เป็นแกนนำในการชุมนุมประท้วงรัฐบาลแล้ว) ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เวลา 16.20 น. ณ ศาลาศาลาชั้น พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เพื่อกราบบังคมทูลพฤติการณ์และจุดมุ่งหมายของการดำเนินการของพลังนิสิตนักศึกษาในครั้งนี้อย่างละเอียดและขอพระราชทานคำปรึกษา ผู้แทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มีจำนวน 9 คน คือ

1. นายสมบัติ ชำรงชัยวงศ์	เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
2. นายกนก วงศ์ตระหง่าน	รองเลขาธิการศูนย์ฯ ฝ่ายเศรษฐกิจ
3. นายวีระ จันทะแจ	นายกองค์การนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. นายประสาน ไตรรัตน์วรกุล	นายกสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. นายสมพงษ์ สระกวี	นายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง
6. นายสมนึก รุ่งเจริญกิจกุล	นายกสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

7. นายพีรพล ทวีระเกษม นายกองคํการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 8. นายประยงค์ เต็มชวาลา นายกสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล
 9. นายสมทวาร มาสมบุญถึ นายกองคํการนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น

ในการเข้าเฝ้า นายสมบัติ ชำรงฉัญฉวงศ์ เลขาธิการศูนย์ฯ ได้กราบบังคมทูลถึง เป้าหมายในการต่อสู้ของ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ว่าต้องการให้รัฐบาลปล่อยตัว 13 ผู้ต้องหา โดยไม่มีเงื่อนไข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสถามถึง เรื่องการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ นายสมบัติ ชำรงฉัญฉวงศ์ ได้กราบทูลว่าต้องการให้รัฐบาลกำหนดเวลาประกาศใช้รัฐธรรมนูญโดยเร็วและแน่นอน นายประสาน ไกรรัตน์วรกุล ได้กราบทูลว่า ขณะนี้ทางรัฐบาลได้ยินยอมปล่อยตัว 13 คน ออกมา โดยไม่มีเงื่อนไขแล้ว และรัฐบาลจะขอเวลาว่างรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 20 เดือน โดยจะพยายามประกาศใช้ให้ทันก่อนเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2517

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งว่า "ทางรัฐบาลได้อ่อนน้อมตามมากแล้ว ก็ขอให้คิดและพิจารณาให้ดีกว่าควรปฏิบัติอย่างไร" และได้ทรงรับสั่งต่อไปว่า "นิสิต นักศึกษา เป็นผู้ที่มีเกียรติ และสิ่งที่ได้มาควรพอใจ¹"

หลังจากการเข้าเฝ้าแล้ว กลุ่มผู้นำศูนย์ฯ ก็ได้มอบหมายกันที่จะแจ้งให้การชุมนุมประท้วงได้ยุติและสลายตัวเมื่อรัฐบาลได้ยอมรับเงื่อนไขที่จะปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมในกรณีเรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยไม่มีเงื่อนไขแล้ว ได้กำหนดให้ฝ่ายต่าง ๆ ในการที่จะแจ้งให้การชุมนุมสลายตัว

¹สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชำรงฉัญฉวงศ์, เลขาธิการศูนย์ฯกกลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปีการศึกษา 2516 - 2517 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จากหนังสือศูนย์กกลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516 หน้า 100

แต่เหตุการณ์ได้กลับผันแปรไปจนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กล่าวคือ เมื่อกลุ่มนักศึกษาที่ทราบคำสั่งของกรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ให้สลายตัวแล้วต่างก็จะแยกย้ายกันกลับบ้าน เพราะต่างก็เหนื่อยและเพลียจากการชุมนุมประท้วงมาตลอดคืน ได้มีขบวนของผู้ประท้วงกลุ่มหนึ่งที่จะกลับบ้านโดยผ่านทางกองอำนวยการปราบปรามจราจร (กองบัญชาการตำรวจ) สวนรื่นฤดี แต่ถูกระงับโดยกลุ่มตำรวจ ซึ่งมี พล.ต.ท. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ในตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ ขณะนั้นชักขวางไม่ยอมให้ฝูงชนใช้เส้นทางดังกล่าวเป็นทางผ่าน แต่เนื่องจากความเหนื่อยเพลียคละเคล้ากับอารมณ์ที่ขุ่นมัวของกลุ่มผู้ประท้วง เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดจึงบังเกิดขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สิ่งนี้คือจุดเริ่มต้นของการจลาจลนองเลือด ได้เกิดการปะทะกันระหว่างตำรวจกับกลุ่มผู้เดินขบวน และเกิดกลุ่มบอนกันได้ลุกลามใหญ่โต จนถึงเกิดการจลาจลร้ายแรงทั่วไป

ในที่สุดเพื่อระงับเหตุการณ์ให้ร้ายแรงต่อไป รัฐบาลทหารของ จอมพล ถนอม กิตติขจร จึงได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และได้ออกเดินทางออกนอกประเทศไปในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516¹ ในช่วงที่รัฐบาลทหารของ จอมพล ถนอม กิตติขจร ลาออกไปนั้น เป็นช่วงที่ว่างรัฐบาล ไม่มีกลุ่มใดขึ้นมาใช้อำนาจในขณะนั้น ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าไม่ได้มีการวางแผนเตรียมการเพื่อยึดครองอำนาจทางการเมืองโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย หรือบรรดาผู้นำในขบวนการผู้ชุมนุมประท้วงมาก่อน ในทางข้อเท็จจริงอำนาจรัฐได้กลับไปสู่อุบัติพระมหากษัตริย์ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อเหตุการณ์สงบลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ปรากฏพระองค์ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งถ่ายทอดทั่วประเทศในคืนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เวลา 19.40 น. และได้มีกระแสพระราชดำรัส แต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ดังกระแสพระราชดำรัสความว่า "วันนี้เป็นวันมหาวิปโยค ที่น่าเศร้าสลดใจอย่างยิ่งใน

¹ ประชาธิปไตย (16 ตุลาคม 2516): 1

ประวัติศาสตร์ชาติไทย ตลอดระยะเวลา 6 - 7 วันที่ผ่านมาได้มีการเรียกร้องและ
 เจรจากัน จนกระทั่งนักศึกษาและรัฐบาลทำข้อตกลงกันได้ แต่แล้วมีการขว้างระเบิดขวัก
 และยิงแก๊สน้ำตาขึ้น ทำให้เกิดปะทะกันและได้มีคนได้รับบาดเจ็บหลายคน ความรุนแรง
 ได้ทวีขึ้นทั้งพระนครถึงขั้นจลาจล และยังไม่สิ้นสุด มีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิตนับร้อย

ขอให้ทุกฝ่ายทุกคนจงระงับเหตุแห่งความรุนแรงด้วยการตั้งสติขยับยั้ง เพื่อให้ชาติ
 บ้านเมืองคืนสู่สภาพปกติเร็วที่สุด

อนึ่ง เพื่อขจัดเหตุร้ายนั้น จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ขอลาออกจากตำแหน่ง
 นายกรัฐมนตรี เมื่อค่ำวันนี้ ข้าพเจ้าจึงแต่งตั้งให้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมกันสนับสนุนเพื่อให้คณะรัฐบาลใหม่สามารถบริหารงาน
 แผนคินโดยมีประสิทธิภาพเต็มเปี่ยม และแก้ไขสถานการณ์ให้คืนสู่สภาพเรียบร้อยได้โดยเร็ว
 ยังความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้บังเกิดแก่ประเทศและประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน"¹
 ทั้งนี้เป็นเหตุการณ์ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศไทยที่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระราชดำรัสแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีตั้ง เหตุการณ์เช่นนี้
 ซึ่งต่อมาจึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ทุกสถานีในวันที่
 15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เวลา 15.30 น. แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีโดยมีประธานสภานิติ
 บัญญัติแห่งชาติ รับสนองพระบรมราชโองการความว่า "ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี
 (พระปรมาภิไธย ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.) ตามที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้ง จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศ
 ลงวันที่ 18 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 แล้วนั้น บัดนี้ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กราบ

¹ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516

ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 และทรงพระราชดำริว่า นาย สัญญา ชรรณศักดิ์ เป็นผู้ที่เหมาะสมควรไว้วางพระราชหฤทัย ที่จะให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 14 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง นายสัญญา ชรรณศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นปีที่ 28 ในรัชกาลปัจจุบัน ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ นาย ทวี แรงขำ รองประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ¹ จากเหตุการณ์ดังกล่าวในส่วนของสาเหตุอื่น ๆ ทางการเมืองพอจะสรุปได้ดังนี้

ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ลักษณะการเปลี่ยนแปลง ทางการเมือง มักจะเป็น เรื่องของการเตรียมการโดยกลุ่มบุคคลเพื่อเข้าไปยึดอำนาจรัฐ ซึ่งกลุ่มผู้นำในการเปลี่ยนแปลงย่อมจะกลายมาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลและเข้ามายึดครองอำนาจรัฐต่อมา แต่สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้นกลุ่มพลังปัญญาชนที่มีความรู้ ความสามารถไม่ได้มีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างแท้จริงที่จะเป็นกลุ่มพลังในการสร้างสรรค์และเป็นกลุ่มพลังในการถ่วงดุลย์อำนาจกับกลุ่มพลังเก่าได้ นอกจากนี้รัฐบาลที่เข้ามามีอำนาจหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก็เป็นรัฐบาลแต่งตั้งที่ประกอบไปด้วยข้าราชการที่เป็นกลุ่มพลังเก่า ซึ่งในเวลาต่อมาทำให้กลุ่มพลังเก่ามีพลังเข้มแข็งขึ้น และในที่สุดก็เกิดรัฐประหารนำมาซึ่งความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทย

¹ "ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 90 (15 ตุลาคม 2516): 1 - 2